МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ПОЧИНОК ОКСАНИ МИХАЙЛІВНИ

Наказ НУБіП України 3341«С». 18.11.2026

2026 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Економічний факультет

ПОГОДЖЕНО **Декан економічного факультету**	**ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ** **Завідувач кафедри статистики та економічного аналізу**
_____ **Андрій МУЗИЧЕНКО** (підпис)	_____ **Тетяна КУЦЬ** (підпис)
"____" _____ 2026 р.	"____" _____ 2026 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Обліково-контрольне забезпечення власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності»

Спеціальність **D1 Облік і оподаткування**

Освітня програма **Облік і аудит**

Орієнтація освітньої програми **Освітньо – професійна**

Гарант освітньої програми
к.е.н., доцент _____ **Тамара ГУРЕНКО**
(підпис)

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи **Андрій МУЗИЧЕНКО**
к.е.н., доцент _____
(підпис)

Виконала _____ **Оксана ПОЧИНОК**
(підпис)

Київ – 2026

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри статистики та економічного аналізу

к.е.н., доц. _____ Тетяна КУЦЬ

"____" _____ 2026 р.

З А В Д А Н Н Я
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧУ
Починок Оксані Михайлівні
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність **D1 Облік і оподаткування**

Освітня програма **Облік і аудит**

Орієнтація освітньої програми **освітньо - професійна**

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: «Обліково-контрольне забезпечення власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності»

затверджена наказом від "18"11. 2026 р. № 3341 «С»
Термін подання завершеної роботи на кафедру _____
Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: законодавчі та нормативні акти України, дані первинного, аналітичного та синтетичного обліку, звітність досліджуваного підприємства, інтернет-джерела, наукові праці

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні аспекти обліково-контрольного забезпечення власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності.
2. Облікове забезпечення власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності.
3. Внутрішній контроль власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності.

Перелік графічного матеріалу (за потреби): таблиці, рисунки, схеми

Дата видачі завдання "____" _____ 2026 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи _____ **Андрій МУЗИЧЕНКО**

Завдання прийняла до виконання _____ **Оксана ПОЧИНОК**

Реферат
на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» за темою «Обліково-контрольне забезпечення власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності»

У магістерській кваліфікаційній роботі досліджено особливості обліково-контрольного забезпечення власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності, наведено ряд пропозицій щодо поліпшення обліку і внутрішнього контролю формування власного капіталу враховуючи специфіку діяльності Фермерського господарства «ГАДЗ» Тернопільської обл., Чортківського району, село Трибухівці.

У вступі обґрунтовано актуальність питань, які досліджуються у роботі, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження інформаційну базу та апробацію результатів дослідження.

В першому розділі охарактеризована економічна сутність поняття «власний капітал», наведено наукове обґрунтування оцінки та класифікації власного капіталу в умовах ризик підприємницької діяльності. Досліджено нормативно-правове забезпечення обліку і контролю власного капіталу в Україні та за МСФЗ.

В другому розділі наведено організаційно-економічну характеристику фермерського господарства «ГАДЗ», розглянуто облік формування статутного капіталу, нерозподіленого прибутку (непокритих збитків) в умовах ризиків підприємницької діяльності та надано ряд пропозицій щодо поліпшення обліку. Розглянуто та обґрунтовано питання щодо узагальнення інформації про власний капітал у звітності для потреб управління та прийняття ефективних управлінських рішень.

В третьому розділі магістерської кваліфікаційної роботи значне місце відведено внутрішньому контролю формування власного капіталу в умовах ризиків підприємницької діяльності, розглянуто методичні прийоми внутрішнього контролю та виявлено основні аспекти впливу ризик підприємницької діяльності на формування власного капіталу суб’єкта господарювання. Здійснено узагальнену оцінку результатів дослідження внутрішнього контролю власного капіталу та надано пропозиції з поліпшення внутрішнього контролю в умовах ризик підприємницької діяльності.

У висновках магістерської кваліфікаційної роботи узагальнено результати дослідження та надано пропозиції щодо поліпшення обліково-контрольного забезпечення власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: облік, контроль, власний капітал, статутний капітал, прибуток, збиток, управління.

ЗМІСТ

ВСТУП…… 3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ …….. 6
1.1. Економічна сутність поняття «власний капітал» як об'єкт обліково-контрольного забезпечення…… 6
1.2. Структура та класифікація власного капіталу в умовах ризик підприємницької діяльності……..……. 11
1.3. Нормативно-правове забезпечення обліку і контролю власного капіталу в Україні та за МСФЗ……... 20
Висновки до розділу 1…… 25
РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ…..... 27
2.1. Організаційно-економічна характеристика досліджуваного підприємства……. 27
2.2. Облік формування власного капіталу …….. 34
2.3. Узагальнення інформації про власний капітал у звітності для потреб управління та прийняття ефективних управлінських рішень в умовах ризик-підприємницької діяльності…… 53
Висновки до розділу 2…….. 61
РОЗДІЛ 3. ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ …….. 62
3.1. Методичні прийоми внутрішнього контролю власного капіталу…….…… 62
3.2. Внутрішній контроль власного капіталу в умовах ризик підприємницької діяльності……... 68
3.3. Узагальнення результатів внутрішнього контролю для прийняття управлінських рішень щодо поліпшення формування власного капіталу……..……... 75
Висновки до розділу 3…… 78
ВИСНОВКИ…… 80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……... 82
ДОДАТКИ…… 88

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах ринкової економіки вдосконалення системи управління капіталом підприємства, зокрема його формування, використання та узгодження з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, стає вирішальним чинником стабільного зростання. Базовим фундаментом усіх суб'єктів господарювання є їх власний капітал. Адже, будь-яка фінансово-господарська діяльність підприємства розпочинається з первинних інвестицій його засновників. Саме від ефективного управління цією складовою залежить досягнення основної мети бізнесу – його довгостроковий економічний розвиток. Тому прозоре та коректне відображення обліку власного капіталу згідно з національними та міжнародними вимогами надає зовнішнім користувачам інформації вичерпне уявлення про фінансовий стан і динаміку ресурсів підприємства. Однак у сучасних нестабільних економічних умовах на шляху розвитку бізнесу та функціонування підприємства постають ряд проблемних і невирішених питань щодо обліку власного капіталу, які потребують поглибленого дослідження.

Проблемним питанням обліку та контролю власного капіталу у вітчизняній та міжнародній практиці приділяли увагу ряд українських вчених-економістів та практиків, зокрема: Ф.Ф. Бутинець, А.Г. Загородній, Н.І. Дорош, Т.Г. Камінська, М.М. Мосійчук, В.М. Пархоменко, В.В. Сопко, О.О. Терещенко, Н.В. Чебанова, Ю.А. Василенко та інші науковці. Але не зважаючи на їх наукові роботи, окремі питання щодо теоретичних та практичних аспектів обліку і внутрішнього контролю власного капіталу потребують поглибленого дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних положень і розробка практичних рекомендацій та підходів, спрямованих на вдосконалення обліку та внутрішнього контролю формування власного капіталу в умовах ризик-підприємницької діяльності.

Відповідно до поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

- розкрити зміст економічної сутності поняття «власний капітал» як об’єкта обліково-контрольного забезпечення;
- розглянути особливості оцінки та класифікації видів власного капіталу;
- дослідити нормативно-правове регулювання обліково-контрольного забезпечення власного капіталу в сучасних умовах ризик підприємницької діяльності;
- навести організаційно-економічну характеристику ФГ «ГАДЗ»;
- розглянути сучасні аспекти облікового забезпечення власного капіталу;
- навести методичні прийоми внутрішнього контролю власного капіталу, які використовуються при перевірці показників фінансово-господарської діяльності;
- дослідити особливості внутрішнього контролю формування власного капіталу;
- узагальнити результати внутрішнього контролю та надати ряд пропозицій щодо поліпшення формування власного капіталу.

Об’єктом дослідження є методика та процес обліково-контрольного забезпечення власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та прикладні аспекти поліпшення обліку й внутрішнього контролю формування власного капталу в умовах ризиків підприємницької діяльності.

Методи дослідження. При дослідженні питань обліково-контрольного забезпечення власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності з метою поглибленого аналізу та вирішення визначених в магістерській кваліфікаційній роботі задач використовувалися такі методи: аналіз і синтез, індукції та дедукції (при дослідженні процесу обліку і внутрішнього контролю формування власного капіталу); методи анкетування при опитуванні працівників досліджуваного фермерського господарства; графічний (для відображення власного капіталу діяльності досліджуваного підприємства); економіко-статистичні методи: індексний, кореляційно-регресійний аналіз –

при дослідженні формування статутного капіталу, нерозподілених прибутків (непокритих збитків) і виявленні впливу різних чинників на їх зміну.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України; наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів та практиків, довідково-інформаційні видання, матеріали Державного комітету статистики України, матеріали науково-практичних конференцій, статистичні та звітні дані, бухгалтерська звітність підприємства, джерела мережі Інтернет, а також інша науково-методична, навчальна та періодична література за напрямом дослідження.

Структура та обсяг роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг магістерської роботи становить 72 сторінки. Робота містить 23 таблиці, 8 рисунків, 3 додатки. Список використаних джерел налічує 63 найменування на 7 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Економічна сутність поняття «власний капітал» як об'єкт обліково-контрольного забезпечення

Власний капітал слугує фундаментальною економічною основою для заснування, функціонування та подальшого розвитку будь-якого підприємства, виступаючи його первинним і безстроковим джерелом фінансування. Він покриває можливі збитки та є ключовим індикатором фінансового стану, оскільки відображає рівень автономності бізнесу та його кредитоспроможності. Раціональне поєднання власного та залученого капіталу формує базис фінансово-господарської діяльності, де динаміка ресурсів прямо вказує на якість управлінських рішень, а їхня структура безпосередньо визначає зростання добробуту власників. Як вагомий об'єкт обліку і контролю, власний капітал формує інформаційний фундамент для фінансового менеджменту, через що його економічна сутність, механізми формування та ефективність використання постійно залишаються у фокусі уваги багатьох українських і зарубіжних науковців.

Дослідженню економічної сутності капіталу загалом та власного капіталу зокрема, присвячено численні праці класиків і сучасних науковців, серед яких А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Ж. Тюрго, Ж.Б Сей, П. Самуельсон, І.О. Бланк, а також Ф.Ф. Бутинець, В.В. Сопко, С.Ф. Голов, Г.Г. Кірейцев, М. Івахненко та інші. Попри вагомий науковий доробок українських і зарубіжних дослідників, низка питань залишаються дискусійними, зокрема щодо єдиного концептуального підходу трактування економічної сутності «капітал» та «власний капітал» як об'єкт обліку та контролю.

Питання природи власного капіталу завжди належало до найскладніших у фінансово-економічній науці, через що завжди перебувало в центрі уваги представників різних економічних шкіл і напрямів. Тлумачення категорії «власний капітал» постійно змінювалось залежно від етапу розвитку суспільства та економічних відносин. Перші документальні згадки про власний капітал як об'єкт обліку були у Італії в 1491 році, де власний капітал вважався як «особистий засіб власника», який знаходився у його розпорядженні і був його власністю. З метою відображення суттєвої інформації про власний капітал, на той час створювали рахунок, який мав назву «капітал». Для визначення фінансових результатів (прибутку або збитку) підприємства також використовували рахунок «капітал» [2].

Досліджуючи історичну сутність виникнення поняття «капітал» в економічній літературі зазначено, що першим дослідником її був Арістотель – розглядав зазначене тлумачення через призму багатства, як «природне багатство» та «гроші», які отримані в результаті накопичення [2].

Бланк І.О. зазначає, що «капіталом є загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів…» [2].

Пономарьова Д.Е. вважає, що «капітал – це загальна вартість засобів у будь-якій формі, які інвестуються у створення активів підприємства та є одним з найважливіших елементів, які є загальною сумою фінансових ресурсів підприємства» [40].

Бутинець Ф.Ф. стверджує, що власний капітал показує частину майна підприємства, яка фінансується за рахунок коштів власників і власних засобів підприємства. Капітал є не тільки основою для створення суб'єкта господарювання, але й стабільністю і продовженням його господарської діяльності. Враховуючи функції власного капіталу, необхідно зважати на те, що його розмір визначає ступінь незалежності та впливу його власників на підприємство, а для кредиторів є показником відповідальності і стабільності підприємства. На думку науковця, чим більший власний капітал і менша

кредиторська заборгованість, тим кращі стосунки в підприємства з різними юридичними і фізичними особами [6].

Іншої точки зору дотримується Жук В.М. який зазначає, що власний капітал – це кошти добровільно надані фізичними чи юридичними особами для фінансово-господарської діяльності підприємства [15].

Пилипенко О.І. зазначає, що «…власний капітал є загальною вартістю власних засобів підприємства, яка належать йому на правах власності і використовуються ним для формування його активів» [35].

Вважаємо, що кожне з наведених вище поглядів представників економічної думки не можна назвати правильними чи неправильними, оскільки кожен дослідник адаптував зміст поняття «капітал» під вирішення конкретної проблеми чи завдання у різні економічні умови та періоди часу. З цього приводу Лутца Крушвіца висловив думку про те, що немає неправильного чи правильного визначення поняття. Терміни можна створювати, лише враховуючи наші цілі [17, с.2].

В економічній літературі виникнення терміну «власний капітал» з бухгалтерської точки зору є природним результатом багатовікового розвитку облікової практики. Історичний аналіз свідчить про глибокі корені цієї економічної категорії та різноманітність підходів до її розуміння вченими-економістами у різні періоди часу (табл. 1.1).

З наведених наукових думок щодо дослідження терміну «власний капітал», можна дійти висновку, що в усіх науковців думки неоднозначні. Зокрема погляди науковців розділились, адже окремі розглядають «власний капітал», як власне джерело підприємства, інші дослідники – є фінансовими ресурсами, які підприємство має можливість вкласти у власний розвиток. Саме дана думка з нашої точки зору, є більш точною та ґрунтовною. Проте, можна надати власне твердження щодо економічної сутності поняття «власний капітал» - це власні джерела суб’єкта господарювання, які вносять власники (засновники) грошовими коштами та основними засобами (іншими активами), або суми реінвестованого чистого прибутку.

Таблиця 1.1

Сучасні наукові погляди на економічну сутність «капітал» та «власний капітал»

Науковці	Характеристика тлумачення «капітал» та «власний каптал»
Голов С.Ф. [11]	Власний капітал формується акціями, коштами інвесторів (власників) в обмін на реалізовані їм акції
Огійчук М.Ф. [34.]	визначає «власний каптал» як різницю між вартістю його майна та зобов'язаннями
Сопко В.В. [46]	Вважає, що власний капітал визначається вартістю майна суб'єкта господарювання, тобто чистими активами (різниця між вартістю майна і позиковим капіталом),складовими якого є статутний, додатковий, резервний капітал і нерозподілений прибуток
Андрійчук В.Г.	Власний капітал є частиною авансового капталу, що сформована за рахунок різних джерел і є власністю підприємства, що визначається кількісно як різниця між його активами та зобов'язаннями
Королюк Т.М.	Вважає, що власний капітал за своєю економічною суттю відображає процес створення, розподілу, використання і відтворення ресурсів у межах окремого підприємства
Івченко Л.В., Удовик Н.Л. [35, с. 56].	зазначають, що «власний капітал підприємства» є фінансовими ресурсами, які підприємство вкладає для організації і фінансування господарської діяльності, де нормою для успішної рентабельної роботи підприємства, його високої конкурентоспроможності і фінансової стійкості є умови за яких власний капітал становить більшу частину його фінансових ресурсів
Безкоровайна Л.В. [4]	Власний капітал є власним джерелом підприємства, внесений його засновниками або суми реінвестованого чистого прибутку, який використовується для формування активів підприємства у грошовій або матеріальній формі
Іщенко Я.П.[18]	Стверджує, що «власний капітал» є необхідним фактором виробництва, він включає компоненти боргу, нерозподілений прибуток, привілейовані акції і звичайні акції
Чебанова Н.В., Василенко Ю.А. [52]	Власний капітал – це власні джерела фінансування підприємства, які без зазначення терміну повернення внесені його засновниками (учасниками), або суми реінвестованого чистого прибутку, нагромаджені протягом строку існування підприємства, а також дарчий капітал
Ткаченко Н.М. . [49]	Власний капітал – власні джерела підприємства, які без визначення строку повернення внесені засновниками або залишені ними на підприємстві з оподатковуваного прибутку

Досліджуючи більш глибоко поняття «власний капітал», можна зазначити, що у науковому просторі виокремлюють три основні підходи до трактування суті власного капіталу: бухгалтерський, правовий та економічний. З позиції економічних методів управління, власний капітал розглядається як сукупність власних фінансових ресурсів підприємства, які формують його активи та знаходять відображення у пасиві балансу. Ці кошти перебувають у повному

розпорядженні суб'єкта господарювання та спрямовуються на розвиток виробничо-торгівельного процесу, забезпечення невиробничої сфери, споживання чи формування резервів, виступаючи таким чином капіталом у грошовій формі.

Бухгалтерський підхід до визначення власного капіталу має об'єктивний характер і базується на нормах НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», де на розмір капіталу суттєво впливають обрані процедури, методи визнання та оцінки статей балансу, зафіксовані в обліковій політиці підприємства, а для синтетичного обліку кожної його складової Планом рахунків передбачено окремі рахунки та субрахунки. Основними джерелами формування власного капіталу виступають внески засновників, нерозподілений прибуток, а також суми дооцінки необоротних активів і безоплатно отримані активи.

З економічної точки зору власний капітал поділяють за ступенем мінливості на постійну складову (статутний капітал, який змінюється лише за рішенням загальних зборів) та змінну (фінансові результати й резервний капітал), а за ступенем прозорості – на номінальний (вартість розподілених часток власників) та розрахунковий, який формується шляхом додавання до номінального капіталу додаткового й резервного капіталів, створених резервів та фінансового результату звітного періоду.

У НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» зазначається, що «власний капітал» - різниця між активами і зобов'язаннями підприємства [33].

Варто зазначити, що за своєю природою власний капітал може мати складну структуру, що залежить від правової та організаційної форми господарюючого суб'єкта. Так, оптимізація структури капіталу підприємства базується на сукупності взаємопов'язаних принципів, серед яких ключове значення мають:

- максимізація рівня прогнозної фінансової рентабельності;
- мінімізація середньозваженої вартості капіталу;
- мінімізація та збалансування фінансових ризиків.

Формування раціональної структури капіталу за принципом мінімізації фінансових ризиків передбачає зважений вибір джерел фінансування залежно від специфіки та структури майна підприємства. Цей підхід базується на узгодженні термінів залучення капіталу з характером використання необоротних активів, а також постійної або змінної частин оборотних активів, що дозволяє мінімізувати ризики втрати ліквідності й платоспроможності.

Синтезуючи викладені наукові підходи, можна зробити висновок, що власний капітал є багатоаспектною категорією, яка гармонійно поєднує економічну суть (як сукупність фінансових ресурсів для розвитку підприємства), правову природу (як гарантію майнових прав засновників) та бухгалтерське трактування (як залишкову частку в активах після вирахування зобов'язань відповідно до НП(С)БО 1). Його внутрішня структура, що охоплює як постійні, так і змінні елементи, вимагає якісної організації облікового процесу та виваженого фінансового менеджменту, а оптимізація структури капіталу

1.2. Структура та класифікація власного капіталу в умовах ризик підприємницької діяльності

В умовах нестабільних економічних відносин спричинених впливом воєнних дій ефективне управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання залежить від раціонального співвідношення між власними та залученими фінансовими ресурсами. Таке раціональне співвідношення надає змогу оптимізувати вартість капіталу та підвищити прибутковість підприємства.

Зміна співвідношення капіталу безпосередньо впливає на вільні грошові потоки компанії. Це відбувається через управлінські рішення щодо інвестиційного бюджету та врахування потенційних ризиків банкрутства чи ліквідації. Як наслідок структура капіталу формує як вільні грошові потоки, так

і середньозважену вартість капіталу підприємства. Тому пошук оптимальної структури капіталу є унікальним завданням для кожного бізнесу, адже навіть підприємства однієї галузі можуть суттєво відрізнятись за цим показником. Для прийняття зважених рішень важливо враховувати поточну стадію розвитку компанії. Найбільш динамічним етапом є фаза зростання та диверсифікації, коли виникає потреба в інвестиціях, а сучасні методи фінансового моделювання допомагають визначити найвигідніші джерела їх фінансування.

Майже всі підприємства для фінансування своєї діяльності потребують достатнього обсягу фінансування яке залежить від періоду обігу активів та відповідних їм пасивів [1].

Процес оптимізації структури капіталу здійснюється у такій послідовності:

- комплексний аналіз динаміки капіталу за низку періодів дозволяє виявити тенденції трансформації його структури та їхній вплив на загальну фінансову стійкість і ефективність підприємства. У процесі такого дослідження оцінюють ключові показники, зокрема коефіцієнти фінансової незалежності, заборгованості, співвідношення довгострокових і короткострокових зобов'язань, а також фінансовий важіль. Завершальним етапом є вивчення показників оберненості та рентабельності як активів, так і власного капіталу компанії;

- формування оптимальної структури капіталу безпосередньо залежить від низки ключових факторів, серед яких першочергове значення мають галузеві особливості операційної діяльності підприємства, які визначають характер його активів та їхню ліквідність. Крім того, суттєвий вплив справляє стадія життєвого циклу бізнесу, де сучасні компанії із конкурентоспроможною продукцією частіше залучають позикові кошти для свого розвитку, а підприємства які працюють на ринку досить тривалий період часу обмежуються власними накопиченими ресурсами.

У досліджених літературних джерелах науковці виокремлюють виробничий капітал до складу якого належать основні засоби, виробниче обладнання, сировина, матеріали, виробничі запаси та інші активи, які

забезпечують безперервність виробничого процесу. Проте, на наш погляд, зазначене трактування вказує на перелік господарських засобів, а саме активів підприємства, які в майбутньому принесуть підприємству певну економічну вигоду. А розкриття трактування «виробничого капіталу» дещо викривлює економічну сутність поняття «власний капітал», оскільки з бухгалтерської точки зору саме це твердження вказує на джерела формування господарських засобів, які належать до пасиву балансу.

Сутність капіталу також визначається його структурою. Так, згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», власний капітал – це частина в активах підприємства, яка залишається після вирахування його зобов'язань» [32]. З економічної точки зору, капітал підприємства доцільно трактувати як результат багаторівневих взаємовідносин між самою організацією, її власниками, кредиторами, інвесторами та іншими учасниками ринку. Ефективне управління капіталом має критичне значення для успішного функціонування будь-якого підприємства. Воно безпосередньо забезпечує фінансову стійкість, підтримку безперебійних бізнес процесів та мінімізацію ризиків втрати платоспроможності. А отже раціональна організація капіталу дозволяє оптимізувати співвідношення власних і позикових коштів, знизити його середньозважену вартість, підвищити загальну результативність використання ресурсів та суттєво посилити інвестиційну привабливість компанії.

Процес формування та практичного використання власного капіталу тісно пов'язаний із господарською діяльністю і відображає цілісну систему відносин, що охоплює залучення, раціональний розподіл та ефективне освоєння фінансових ресурсів. Залежно від специфіки діяльності підприємства та масштабів його функціонування залежить структура капіталу. Журба І.А. виділяє декілька принципів оптимізації структури капіталу, а саме:

- принцип максимізації рівня прогнозної фінансової рентабельності;
- принцип мінімізації його вартості (метод середньозваженої вартості капіталу);

- принцип мінімізації фінансових ризиків та їх рівня [16].

Пошук раціональної структури капіталу спрямований на мінімізацію фінансових ризиків, який безпосередньо залежить від обґрунтованого вибору джерел фінансування. При цьому, ключовою умовою є дотримання базових принципів забезпечення активів підприємства відповідними видами капіталу з урахуванням структури його майна, яка охоплює необоротні активи, а також постійну та змінні складові оборотних активів.

Так, Голов С.Ф. виділяє у власному капіталі дві складові: вкладений (інвестиції акціонерів) та накопичений (нерозподілений прибуток акціонерів) капітал [8]. Погоджується із думкою науковця Варичева Р.В., яка до вкладеного відносить капітал, що сформований за рахунок внесків підприємства, а також внаслідок конвертування боргових зобов'язань підприємства в акції або частки (паї), а до накопиченого – капітал, що сформований внаслідок господарської діяльності підприємства [9, С. 37-42].

За НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», можна класифікувати власний капітал на такі основні складові (рис. 1.1).

З огляду на рисунок 1.1 власний капітал виступає свого роду гарантією для захищеності прав власників суб'єкта господарювання, де відповідно до НП(С)БО 1, можна виокремити певну модель, а саме бухгалтерську модель формування власного капіталу, де значний вплив на величину капіталу справляє облікова політика підприємства, яка охоплює сукупність обраних принципів, процедур і методів визнання та оцінки активів і зобов'язань у балансі. Для більш детального бухгалтерського відображення кожної складової власного капіталу, виокремлено окремі рахунки та субрахунки у плані рахунків.

Так, Хмелевська А.В., Незборецька Г.М. структурують елементи власного капіталу на зареєстрований капітал та накопичений капітал, отже виділяють модифікуючі елементи капіталу підприємства. На думку авторів, вказані елементи змінюють величину власного капіталу, тобто модифікують величину заборгованості підприємства перед його засновниками, яка виникла у момент реєстрації підприємства у розмірі, що відповідає величині зареєстрованого капіталу [51].

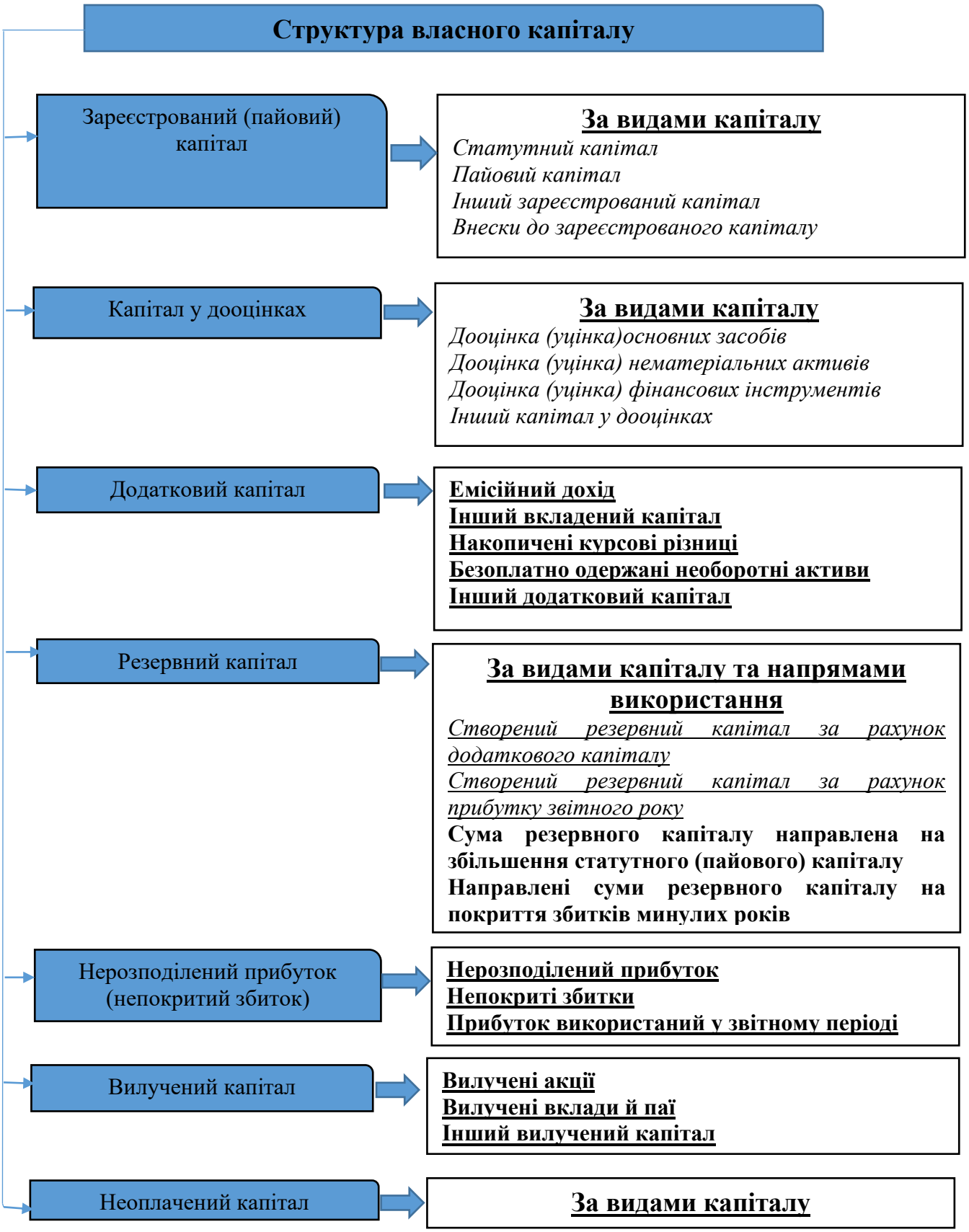

Рис. 1.1. Структура власного капіталу за НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»*

** Побудовано автором за [31]*

Так, зареєстрований капітал – це один з основних показників, що характеризує розміри та фінансовий стан підприємства. Його основним видом капіталу є статутний капітал.

Статутний капітал є організаційно-правовою формою капіталу, величина якого визначається установчими документами суб'єкта господарювання. Це сукупність внесків (часток, акцій за номінальною вартістю) засновників (учасників) в майно, виражений в грошовому вимірнику, при створенні підприємства для забезпечення його статутної діяльності. Статутний капітал виконує такі основні функції (рис.1.2).

Рис. 1.2. Функції статутного капіталу [7]

З нашої точки зору, особливу увагу необхідно приділити зокрема питанню оцінки внесення статутного капіталу. Адже оцінка внесків учасників

здійснюється учасниками та фіксується у статуті, крім того результат оцінки внесків фіксується залежно від того, ким здійснювалась оцінка:

- якщо самими учасниками, тоді необхідно зафіксувати у протоколі загальних зборів засновників;

- в разі незалежної оцінки, фіксується у Акті оцінки.

Подальші коливання ринкової вартості майна, внесеного як вклад до статутного капіталу, а також його бухгалтерська переоцінка жодним чином не впливають на розмір частки учасника, зафіксований у статуті підприємства. Початково визначена вартість та розмір такого внеску залишаються незмінними незалежно від подальших змін на ринку.

Так, згідно ч.1 ст. 14 Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» діє норма, що заборгованість за внесками до статутного капіталу має бути погашена до закінчення 6 місяців з дня реєстрації. Якщо цей термін вийшов, то виконавчий орган товариства має надіслати такому учаснику письмове попередження з установленим додатковим строком. Такий термін не має перевищувати 30 днів. Загалом існує декілька способів здійснення грошового внеску, а саме:

- через касу підприємства;

- через касу банку;

- використовуючи безготівковий розрахунок.

Проте, варто зазначити, що використовуючи спосіб внесення готівки через касу підприємства, можна здійснювати лише після реєстрації підприємства (дотримуючись касової дисципліни), дотримуючись певних правил зазначених у Інструкції про порядок організації касової роботи банками та проведення платіжних операцій надавачами платіжних послуг в Україні. Відповідно до даного нормативного документу за один операційний день можна здійснити :

- внесок засновником юридичною особою або фізичною особою підприємцем – не більше 10 000 грн;

- внесок засновником фізичною особою – не більше 50 000 грн.

Найзручніший спосіб який може використати засновник для поповнення статутного капіталу, це внести кошти у безготівковій формі.

На наш погляд, також необхідно більш детально зупинитись на інших видах власного капіталу, які наведені на рисунку 1.1. Зокрема на неоплаченому капіталі, де економічна сутність, правова значимість та специфіка облікового відображення якого мають ключове значення для оцінки реальної фінансової стійкості підприємства. Неоплачений капітал – це сума, заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу. Така сума у пасиві Балансу відображається зі знаком «мінус».

Окрім неоплаченого капіталу, не менш важливим елементом загальної структури власних джерел підприємства є резервний капітал. Якщо неоплачений капітал відображає незавершені зобов'язання засновників щодо формування майнової бази, то резервний капітал виконує захисну функцію, слугуючи гарантійним фінансовим резервом для покриття можливих збитків та забезпечення фінансової стабільності бізнесу в майбутньому.

Резервний капітал – це сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установлених документів, за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства. Кошти резервного капіталу використовуються за напрямками, передбаченими в установчих документах, у випадку недостачі прибутку за рахунок резервного капіталу покриються непередбачені витрати, погашаються борги перед кредиторами при ліквідації підприємства, виплачуються дивіденди за привілейованими акціями.

Окрім внутрішніх гарантійних фондів, у практиці окремих організаційних форм господарювання вагоме місце посідає також пайовий капітал. На відміну від резервних накопичень, призначених для покриття непередбачуваних втрат, пайовий капітал формується за рахунок добровільних внесків членів підприємства та слугує базовим джерелом забезпечення його статутної діяльності, що є особливо характерним для кооперативів, споживчих товариств чи колективних підприємств. Пайовий капітал – це сукупність добровільно

розміщених у товаристві для здійснення його фінансово-господарської діяльності коштів фізичних і юридичних осіб.

Суттєву частку у складі власного капіталу підприємства займає додатковий капітал. Він формується за рахунок таких джерел, як емісійний дохід, тобто дохід отриманий від розміщення акцій власної емісії за цінами, які перевищують номінальну вартість, безоплатного одержання необоротних активів, іншого додаткового капіталу. Наявність такого капіталу зміцнює фінансову стійкість компанії та створює додатковий фундамент для її подальшого розвитку.

На відміну від додаткового капіталу, який розширює фінансові можливості та зміцнює стійкість підприємства, в окремих випадках структура власних джерел може зменшуватися за рахунок вилученого капіталу. Вилучений капітал – вартість акцій власної емісії, які на даний момент не розміщені серед акціонерів. Вилучений капітал не має впливу на власний капітал, у свою чергу він показує, що капітал належить підприємству, але не закріплений за конкретною фізичною особою (акціонером). Вилучений капітал перепродають або анульовують. Тобто вилучений капітал, навпаки відображає відтік коштів із підприємства, що відбувається внаслідок викупу власних акцій чи часток у засновників.

На наш погляд, важливим завершальним елементом у системі формування власних джерел суб'єкта господарювання є нерозподілений прибуток (або непокритий збиток). На відміну від фіксованих внесків засновників чи цільових фондів, цей показник відображає поточний фінансовий результат і є ключовим індикатором ефективності щоденної фінансово-господарської діяльності підприємства, демонструючи здатність бізнесу генерувати внутрішній дохід для подальшого реінвестування та розвитку. Отже, розглядаючи економічну сутність нерозподіленого прибутку, можна зазначити, що це прибуток, одержаний в результаті фінансово-господарської діяльності підприємства, зменшений на суму прибутку, використаних у звітному році. Він є власністю акціонерів (учасників, засновників) і збільшує суму власного капіталу. Якщо

збиток є фінансовим результатом, то сума збитку зменшує суму власного капіталу.

Отже, ефективне управління структурою власного капіталу та його окремими елементами є вагомою складовою забезпечення фінансової стійкості, ліквідності та ринкової вартості підприємства. Кожний окремий вид капіталу власних джерел від зареєстрованого і додаткового капіталу до резервного, вилученого чи нерозподіленого прибутку – виконують специфічну економічну роль, а належне ведення бухгалтерського обліку та контролю за відображенням інформації дозволить своєчасно виявити усі можливі ризики недофінансування.

1.2. Нормативно-правове забезпечення обліку і контролю власного капіталу в Україні та за МСФЗ

На етапі створення підприємства власний капітал є ключовим та важливим об’єктом обліку та контролю, який поступово нарощується його власниками (засновниками). Головною метою підприємницької діяльності є примноження цього капіталу спрямованого на досягнення економічних і соціальних результатів, з метою одержання прибутку.

Облік власного капіталу чітко регламентується системою нормативно-правових актів загального та спеціального спрямування. Враховуючи постійні коливання економічної ситуації в Україні, на сьогодні сформовано міцну законодавчу базу у сфері бухгалтерського обліку, зокрема обліку власного капіталу. Це надає змогу бухгалтерам своєчасно та безпомилково відображати в документах господарські операції, пов’язані з формуванням та трансформацією складових власного капіталу.

Вагомий внесок у розвиток питання нормативного-правового регулювання обліку власного капіталу та особливостей його формування присвятили свої наукові праці вітчизняні науковці, а саме Базилевич В.Д., Безкоровайна Л.В., Бутинець Ф.Ф., Іщенко Я.П., Пилипенко О.І., Сопко В.В. та інші. Але зважаючи

на постійні зміни законодавчих актів, дослідження особливостей законодавчих норм, які регулюють відображення інформації про власний капітал та його структурні елементи (види капіталу) залишається актуальним та потребує поглибленого дослідження.

Специфіка бухгалтерського обліку власного капіталу полягає у відсутності єдиного як національного, так і міжнародного стандарту, який би повноцінно регламентував чіткий структурований процес формування власного капіталу. На глобальному рівні це спричинено відмінностями між національними юрисдикціями щодо умов заснування підприємств і розбіжностями в правилах формування їхнього капіталу, тоді як на національному рівні облік значною мірою залежить від норм діючого законодавства, яким притаманна висока динаміка змін.

Здійснюючи свою комерційну діяльність, суб’єкти господарювання здатні нарощувати власний капітал здійснюючи різні господарські операції. Так на підприємстві за рахунок проведення дооцінки необоротних активів та фінансових інструментів може формуватися капітал у дооцінках. Зокрема, суб’єкт господарювання може переоцінювати об’єкт основних засобів, де залишкова вартість цього об’єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу. При переоцінці об’єкта основних засобів здійснюється переоцінка усіх об’єктів групи основних засобів до якої належить цей об’єкт також на дату балансу, так зазначено у НП(С)БО 7.

Згідно НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи», підприємство може переоцінити свої нематеріальні активи за справедливою вартістю на дату балансу за умови наявності активного ринку. При цьому важливою умовою є те, що у разі переоцінки одного об’єкта певної групи аналогічну процедуру необхідно провести й для всіх інших активів цієї ж групи, виключаючи лише ті для яких ринок не функціонує.

Варто зазначити, що взаємозв’язок переоцінки нематеріальних активів із власним капіталом підприємства реалізується через механізм формування додаткового капіталу та фінансових результатів. Зміна справедливої вартості

активів безпосередньо змінює структуру пасиву балансу, а саме розділ І «Власний капітал». Адже такі операції під час первинної дооцінки не відображаються у Звіті про фінансові результати й не формують доходи поточного періоду.

Облік операцій із власним капіталом здійснюється відповідно до вимог і норм Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», який встановлює ключові правові засади організації, регулювання, ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності на державному рівні та інших нормативних актів. Перелік нормативно-правового регулювання обліку власного капіталу та його основних складових необхідно, на наш погляд, дещо структурувати за рівнями законодавчого регулювання (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Нормативно-правове забезпечення обліку та контролю власного капіталу

Законодавчо-нормативний акт	**Кластери формування процесу регулювання**	**Характерні особливості законодавчо-нормативного документу**
Наказ про облікову політику підприємства	Кластер І (внутрішнє регулювання)	Розпорядчі документи трансформують індивідуальні засади та методику обліку та контролю власного капіталу підприємства, в т.ч. порядок формування та зміни статутного і резервного капіталу, джерела покриття збитків, механізму розподілу прибутку, а також оцінку та відображення вилученого й неоплаченого капіталу.
Накази і розпорядження керівника		Регулюють внутрішній розпорядок організації обліку, документування, внутрішнього контролю та відповідальності за рухом, формуванням та збереженням власного капіталу (статутним, резервним, додатковим тощо) підприємства згідно із положеннями визначеними у обліковій політиці
Робочий план рахунків та графік документообороту операцій із власним капіталом		Графік регламентує перелік первинних, облікових і зведених документів, встановлює персональну відповідальність між працівниками структурних підрозділів, терміни складання та затверджує маршрут руху кожного документа від моменту його оформлення до передачі в бухгалтерську службу для своєчасного і достовірного відображення змін у складі власного капіталу в обліку й звітності. Робочий план рахунків визначає систематизований перелік синтетичних і аналітичних рахунків класу 4 (в розрізі рахунків та субрахунків).

Продовження табл. 1.1

Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку	Кластер II (регулювання нормативними документами)	Положення визначають методологічні засади в бухгалтерському обліку щодо формування інформації про власний капітал та її розкриття у фінансовій звітності. Вони регламентують визначення, класифікацію, порядок визнання, оцінки та відображення на рахунках і в звітності складових власного капіталу (статутного, додаткового, резервного, вилученого, неоплаченого капіталу та нерозподіленого прибутку (непокритих збитків))
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»		Нормативний документ визначає склад, порядок розкриття інформації про власний капітал у Балансі (Звіті про фінансовий стан) та вимоги до складання Звіту про власний капітал
НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти»		Положення, яке регулює порядок визнання, оцінки та відображення в обліку інструментів власного капіталу (акцій, часток) та їх класифікацію.
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Кластер III (регулювання законодавчими актами)	Закон визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. Облік власного капіталу, законом гарантується дотримання єдиних методологічних засад відображення господарських операцій, які значною мірою впливають на структуру джерел формування власних коштів підприємства, забезпечення достовірності показників Звіту про власний капітал та Балансу, а також виконання вимог щодо обов'язкового оприлюднення фінансової звітності суб'єктом господарювання.
МСФЗ, МСБО		Зазначені нормативні документи визначають концептуальні засади та методологію відображення інструментів власного капіталу у фінансові звітності підприємств, які застосовують міжнародні стандарти. Вони регламентують критерії розмежуванні між зобов'язаннями та капіталом, порядок оцінки, виплати дивідендів, відображення операцій із власними акціями (частками) та зміни структури капіталу. Міжнародні стандарти забезпечують певну міжнародну уніфікацію підходів до класифікації, оцінки, облікового відображення інструментів власного капіталу та порядку їх розкриття у звіті про зміни у власному капіталі й Примітках до фінансової звітності.
МСБО 1 «Подання фінансової звітності»		Розкривається інформація про власний капітал та зазначаються вимоги щодо нього у Звіті про фінансовий стан та регулює порядок складання Звіту про зміни у власному капіталі
МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»		Стандарт встановлює принципи класифікації фінансових інструментів як зобов'язань або капіталу
МСФЗ 2 «Платіж на основі акцій»		Регулює облік операцій, що передбачає проведення розрахунків інструментами власного капіталу

Джерело: розробка автора

З огляду на проведене дослідження нами узагальнено та систематизовано нормативно-правові акти, які регулюють та відображають особливості відображення інформації в бухгалтерському обліку, крім того наведено за кластерами основні критерії їх застосування, що нададуть змогу бухгалтерам приймати своєчасні управлінські рішення.

Висновки до розділу 1

З огляду на проведене дослідження теоретичних аспектів обліково-контрольного забезпечення власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності, можна зробити такі висновки:

1) розглянуто наукові підходи до визначення економічної сутності «власний капітал», де можна зазначити, що думки як науковців, так і практиків неоднозначні. Зокрема погляди науковців розділились, адже окремі розглядають «власний капітал», як власне джерело підприємства, інші дослідники – є фінансовими ресурсами, які підприємство має можливість вкласти у власний розвиток. Тому, нами уточнено економічну сутності поняття «власний капітал» - це власні джерела суб'єкта господарювання, які вносять власники (засновники) грошовими коштами та основними засобами (іншими активами), або суми реінвестованого чистого прибутку;

2) проведено дослідження структури та класифікації власного капіталу в умовах ризик-підприємницької діяльності, а також сформовано основні функції власного капіталу;

3) розкрито зміст нормативно-правового забезпечення обліку і контролю власного капіталу включаючи характерні особливості законодавчо-нормативних документів відповідно до наведених кластерів формування процесу регулювання чинними законодавчими актами.

РОЗДІЛ 2
ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Організаційно-економічна характеристика досліджуваного підприємства

Фермерське господарство «ГАДЗ» є діючим підприємством, яке зареєстроване 20 жовтня 2011 року. Його організаційно-правова форма – фермерське господарство, яке зареєстроване у Тернопільській області, Чортківському районі, с. Трибухівці. Статутний капітал Фермерського господарства зареєстрований в розмірі 100 тис.грн. керівником фермерського господарства є Гадз П.І. Суб'єкт господарювання перебуває на спрощеній системі оподаткування єдиноподатником 4 групи та є платником ПДВ.

Основними видами діяльності, якими відповідно до реєстраційних даних займається підприємство є вирощування зерняткових та кісточкових фруктів (КВЕД 01.24). Об'єкт дослідження спеціалізується також на інтенсивному садівництві, а саме вирощуванні яблук і слив. Площа фруктових насаджень становить понад 650 гектарів, розташованих у сприятливій мікрокліматичній зоні Тернопільської області.

Основними перевагами, які значно відрізняють фермерське господарство від інших підприємств є те, що у господарстві застосовуються сучасні технології: карликові підщепи, краплинне зрошення, шпалерне утримання, протиградові сітки. Основними сортами яблук на яких спеціалізується Фермерське господарство «ГАДЗ» є: Гала, Голден Делішес, Фуджі, Ред Делішес та інші. Також підприємство розвиває власний розсадник плодових дерев (близько 60 га), овочівництво та ягідництво, а також здійснює глибоку переробку продукції, а саме виробництво соків прямого віджиму, пюре, фруктових чипсів і сушених фруктів.

Фермерське господарство «ГАДЗ» має досить розвинену інфраструктуру зберігання та сортування: сучасні холодильні комплекси з регульованим газовим середовищем загальною ємністю понад 10 тис.тонн, сортувальну лінію та фруктопереробний завод. Підприємство здійснює продаж своїх товарів, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку експортуючи до більші ніж 20 країн Європи, Близького Сходу та Азії. Зокрема, частина продукції сертифікована за міжнародними стандартами якості та безпечності, що свідчить про дотримання підприємством усіх норм та стандартів якості.

Тому, саме така виробнича та логістична база відображається у структурі активів господарства. На нашу думку, доцільно розглянути аналіз складу та динаміки активів ФГ «ГАДЗ» за період 2023-2025 роки який дозволяє оцінити, наскільки ефективно досліджуване підприємство використовує наявні ресурси для забезпечення безперервного виробництва, зберігання та реалізації продукції (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Склад та структура активів ФГ «ГАДЗ» за 2023-2025 роки

Стаття активів	2023 р., тис.грн	%	2024 р., тис.грн	%	2025р., тис.грн	%
І. Необоротні активи - усього	1031248	72,7	1 335 329	65,9	1 343 393	62,0
Основні засоби	796645	56,2	1031267	50,9	1 023 780	47,3
Довгострокові фінансові інвестиції	-	-	1141	0,05	1141	0,05
Оборотні активи - усього	387453	27,3	688634	34,0	822 100	37,9
Запаси усього	272 431	19,2	356 612	17,6	553 876	25,6
У т.ч. готова продукція	204 821	14,4	205 513	10,1	428 535	19,8
Дебіторська заборгованість за товари, послуги	55 318	3,9	83 744	4,1	103 690	4,8
Інша дебіторська заборгованість	10 267	0,7	154 050	7,6	68 133	3,1
Гроші та їх еквіваленти	410	0,3	32 012	1,6	25 961	1,2
Баланс (валюта) усього	1 418 701	100	2 023 963	100	2 165 493	100

З таблиці 2.1 видно, що загальна вартість активів зросла з 1418,7 млн.грн у 2023 році до 2 165,5 млн. грн у 2025 році, тобто на 52,6% за два роки. Частка необоротних активів поступово знижується з 72,7 % до 62,0%. Основну частину з необоротних активів формують основні засоби та незавершені капітальні інвестиції, майже понад 60% усіх активів. Оборотні активи збільшили свою частку з 27,3% до 38%, найбільше зросла готова продукція з 204,8 млн.грн до 428,5 млн. грн., а також дебіторська заборгованість. Структура активів свідчить про активне інвестування в основні засоби та накопичення товарних запасів (готової продукції), що характеризує велике садівниче господарство з розвиненою переробкою та зберіганням.

Аналіз складу та структури активів ФГ «ГАДЗ» за аналізований період 2023-2025 роки показав стійке зростання майна підприємства та поступове зростання частки оборотних активів, що пов’язані з накопиченням готової продукції та розвитком виробничої інфраструктури. Проте для отримання більшої інформації щодо фінансового стану господарства важливо розглянути за рахунок яких джерел формувалося таке майно. Тому доцільно проаналізувати склад та структуру пасивів підприємства за той самий період (табл. 2.2).

З огляду на дані таблиці 2.2, видно, що власний капітал зріс на 76%, з 668 млн.грн до 1176 млн.грн. Його частка у 2025 році підвищилася до 54,3%, що вказує на позитивну тенденцію.

Основним джерелом власного капіталу є нерозподілений прибуток приблизно 49% усіх пасивів у 2025 році. Крім того, у 2024 році тимчасово зросли поточні зобов’язання – приблизно 50,3%, але у 2025 році на відміну від 2024 року їх частка знизилася на 10,5%.

Аналіз складу та структури пасивів ФГ «ГАДЗ» показав, що власний капітал є одним із основних джерел формування майна підприємства, а його частка у 2025 році зросла до 54,3%.

Таблиця 2.2

Склад і структура пасивів ФГ «ГАДЗ» за 2023-2025 роки

Показник	2023 рік	Структура, %	2024 рік	Структура, %	2025 рік	Структура, %
І. Власний капітал	667 958	47,1	889 158	43,9	1 176 017	54,3
Зареєстрований (пайовий) капітал	—	—	—	—	100	0,0
Капітал у дооцінках	110 336	7,8	110 336	5,5	110 336	5,1
Додатковий капітал	3 881	0,3	5 038	0,2	4 992	0,2
Нерозподілений прибуток	553 741	39,0	773 784	38,2	1 060 589	49,0
ІІ. Довгострокові зобов’язання	112 329	7,9	117 374	5,8	128 650	5,9
Довгострокові кредити банків	112 329	7,9	117 374	5,8	128 650	5,9
ІІІ. Поточні зобов’язання	638 414	45,0	1 017 431	50,3	860 826	39,8
Короткострокові кредити банків	57 375	4,0	31 500	1,6	86 428	4,0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	62 463	4,4	70 663	3,5	54 344	2,5
За розрахунками з бюджетом	1 965	0,1	856	0,0	3 036	0,1
За розрахунками зі страхування	1 989	0,1	2 730	0,1	2 493	0,1
За розрахунками з оплати праці	7 387	0,5	9 750	0,5	9 046	0,4
Інші поточні зобов’язання	507 235	35,8	901 932	44,6	705 479	32,6
Баланс (усього пасивів)	1 418 701	100,0	2 023 963	100,0	2 165 493	100,0

Зважаючи на важливе значення власних коштів у забезпеченні фінансової стійкості господарства, доцільно детальніше розглянути склад і структуру власного капіталу та розглянути зміни його окремих складових за період 2023-2025 роки (табл. 2.3).

З даних таблиці 2.3 видно, що власний капітал за 2023-2025 роки зріс на 76%, з 668 млн.грн до 1176 млн.грн. Оскільки основним джерелом його формування є нерозподілений прибуток, частка якого збільшилася на 7,3%. Капітал у дооцінках залишається стабільним за абсолютною сумою, проте його

питома вага поступово знизилась. Зареєстрований капітал у 2025 році склав 100 тис. грн.

Таблиця 2.3

Склад та структура власного капіталу ФГ «ГАДЗ» за 2023-2025 роки, тис.грн

Показник	2023 рік	Структура, %	2024 рік	Структура, %	2025 рік	Структура, %
Зареєстрований (пайовий) капітал	-	-	-	-	100	0,01
Капітал у дооцінках	110336	16,5	110336	12,4	110336	9,4
Додатковий капітал	3881	0,6	5038	0,6	4992	0,4
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	553741	82,9	773784	87,0	1060589	90,2
Власний капітал усього	667 958	100	889158	100	1176017	100

Аналіз складу та структури власного капіталу ФГ «ГАДЗ» показав, що досліджуване підприємство має міцну фінансову основу, яка формується переважно за рахунок нерозподіленого прибутку. Проте, на нашу думку, необхідно також проаналізувати виробничий потенціал підприємства, а саме площі сільськогосподарських угідь та структуру посівів однорічних культур. На основі показників Звіту про посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2023-2025 років можна оцінити динаміку овочівництва та використання земельних ресурсів (табл. 2.4).

Аналізуючи дані таблиці 2.4 можна зазначити, що у 2023 році досліджуваним підприємством значно розвинуто овочівництво, яке займало 210 га усієї площі. Це було пов’язано з воєнними умовами та потребою диверсифікувати виробництво. ФГ «ГАДЗ» закривало потребу у дефіциті свіжих овочів на внутрішньому ринку, розвиваючи новий напрям своєї діяльності, де наростили вирощування моркви, буряка, цибулі, помідорів та капусти. У 2024 році посівні площі під вирощування овочів значно зменшилися до 25 га. На зменшення посівних площ вплинули ряд факторів таких, як:

Таблиця 2.4

Динаміка посівних площ та сільськогосподарських угідь ФГ «ГАДЗ» за 2023-2025 роки, га

Показник	Роки			Відхилення 2025р. до 2023р.
	2023	2024	2025	
Посівні площі - усього	210	25	111	-99
Культури овочеві відкритого грунту	210	25	103	-107
капуста	30	-	-	-30
помідори	34	-	-	-34
цибуля	41	-	-	-41
морква столова	60	-	30	-30
буряк столовий	45	5	10	-35
кабачки столові	-	20	58	58
гарбузи столові	-	-	5	5
Культури баштанні (кавуни)	-	-	8	8
Сільськогосподарські угіддя	839,24	817,43	817,43	-21,81
у т.ч. орендовані	812,72	800,21	800,21	-12,51
Рілля	220,96	214,87	198,06	-22,90

- нижча рентабельність овочевих культур у порівнянні з садівництвом;
- висока трудомісткість та потреба у значній кількості сезонних працівників;
- збут та зберігання овочевої продукції.

У 2025 році досліджуваним підприємством 111 га посівних площ виділено під вирощування таких культур, як кабачки, морква, буряк та баштанні культури. Проте, загальна площа сільськогосподарських угідь та ріллі у 2025 році у порівнянні з 2023 роком зменшилась на 23 га. Таке зменшення вказує на поступове переведення частини земель під багаторічні насадження (сади) або оптимізацію землекористування. При цьому основна частина угідь більше ніж 97% залишається орендованою, що є типовим для великих садівничих господарств України.

Аналіз посівних площ однорічних культур показав, що овочівництво у ФГ «ГАДЗ» має допоміжних характер і зазнає значних коливань. Основним напрямом діяльності досліджуваного підприємства є садівництво, тому для повної оцінки виробничого потенціалу необхідно розглянути площі та валові збори багаторічних насаджень – плодів та ягід за даними Звіту про посівні площі та валові збори сільськогосподарських культур плодів, ягід і винограду ф. 29-сг за 2023-2025 роки (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Структура та динаміка садівництва у ФГ «ГАДЗ», 2023-2025 р.р.

Показник	Роки		
	2023	2024	2025
Зерняткові культури, усього			
Площа насаджень, га	623,25	623,25	626,53
у т.ч. у плодоносному віці, га	515,00	508,20	510,20
Валовий збір, ц	352323,91	254429,85	342224,38
яблуні	351424	254162	342031
груші	900	268	194
Кісточкові культури, усього			
Площа насаджень, га	10,51	10,51	15,36
у т.ч. у плодоносному віці, га	10,51	10,51	12,51
Валовий збір, ц	2410,76	741,25	2019,75
сливи	2411	741	1928
Ягідні культури, усього			
Площа насаджень, га	1,50	18,00	64,10
Валовий збір, ц	187,94	-	1482,08

З таблиці 2.5 видно, що основним виробництвом досліджуваного підприємства є зерняткові культури такі, як яблуні – 620 га. У 2023 році господарство зібрало рекордний урожай яблук – понад 35 тис. тонн, у 2024 році врожайність знизилася, а у 2025 році знову зросла до 34,2 тис. тонн. площа кісточкових (слив) поступово збільшується. Найбільш динамічно розвивається ягідництво, де за 2023-2025 роки площа ягідників зросла з 1,5 га до 64 га, що свідчить про стратегію диверсифікації виробництва.

Таким чином, можна зазначити, що проведений аналіз виробництва плодів і ягід показав, що ФГ «ГАДЗ» є великим спеціалізованим садівничим

господарством з високим рівнем інтенсивності виробництва. Для забезпечення ефективної роботи такого господарства важливе значення має кадровий потенціал, організаційна структура підприємства та система бухгалтерського обліку. Середньооблікова чисельність працівників ФГ «ГАДЗ» становить приблизно 850-900 осіб, де значна частина персоналу це працівники задіяні у виробництві, зайняті на роботі у садах, на збиранні врожаю, у холодильних комплексах та на переробному заводі. Крім того, на досліджуваному підприємстві працюють агрономи, інженери, механізатори, логісти та адміністративний персонал. Керівником підприємства є Гадз Петро Іванович.

Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Господарство складає повну фінансову звітність (Баланс ф. №1, Звіт про фінансові результати тощо). Відповідальною за ведення бухгалтерського обліку є головний бухгалтер Мушинська О.Й. Облік ведеться в електронній формі з використанням спеціалізованих програмних продуктів, що дозволяє оперативно формувати звітність та контролювати усі процеси та господарські операції фінансово-господарської діяльності підприємства.

2.2. Облік формування власного капіталу

Одним із ключових складників розвитку та функціонування економічної системи країни є капітал. Він використовується для формування матеріальних, нематеріальних, а також фінансових активів у грошовій формі та для здійснення діяльності з метою отримання прибутку. Статутний капітал відіграє ключову роль при формуванні правової, фінансової та організаційної структури бізнесу. Установчий документ містить відомості про учасників, їхні частки, внески у грошовій або майновій формі, а також оцінку цих внесків. Частка кожного учасника визначається як співвідношення номінальної вартості його внеску до загального розміру статутного капіталу. Це впливає на обсяг прав на

управління підприємством, зокрема на кількість голосів під час прийняття рішень на загальних зборах. Статутний капітал визначається один раз і фіксується в статуті без подальшої переоцінки, навіть якщо ринкова вартість активів у майбутньому зміниться. Це забезпечує стабільність корпоративної структури.

Правила формування статутного капіталу встановлюються статутом ФГ «ГАДЗ» з урахуванням відповідних нормативно-правових актів до яких належать:

- Закон України «Про господарські товариства» № 1576-XII — для загального регулювання;
- Закон «Про акціонерні товариства» № 514-VI — для АТ;
- Закон «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» № 2275-VIII — для ТОВ і ТдВ.

Зважаючи на особливість відображення в бухгалтерському обліку інформації про основні складові статутного капіталу, необхідно зазначити, що основне призначення статутного капіталу полягає у забезпеченні матеріальної бази діяльності підприємства у процесі здійснення фінансово-господарської діяльності.

Дослідженню основних проблемних питань формування статутного капіталу та відображення в обліку господарських операцій приділили ряд вчених-економістів, а саме Бутинець Ф.Ф., Бланк І.А., Кудряшов В.П. Проте окремі важливі питання щодо відображення у бухгалтерському обліку формування статутного капіталу у ФГ «ГАДЗ» потребують поглибленого вивчення.

Облік статутного капіталу на досліджуваному підприємстві ведеться відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та інших нормативних документів.

Для обліку статутного капіталу відповідно до Інструкції № 291 до «Плану рахунків бухгалтерського обліку капіталу, активів та зобов’язань»

використовується рахунок 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал», який призначений для обліку та узагальнення інформації про стан і рух статутного та іншого зареєстрованого капіталу, пайового капіталу підприємства відповідно до законодавства і установчих документів, а також внесків до оголошеного, але ще не зареєстрованого статутного капіталу. За кредитом рахунку 40 відображається збільшення зареєстрованого і пайового капіталу, а також надходження внесків до оголошеного, але ще не зареєстрованого статутного капіталу, за дебетом - його зменшення (вилучення). До рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал» відкривають пасивні балансові субрахунки, деталізацію яких наведено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Характеристика пасивного балансового рахунку

40 «Зареєстрований (пайовий) капітал»

Номер субрахунку	**Характеристика субрахунку з врахуванням особливостей діяльності ФГ «ГАДЗ»**
Рахунок 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал» - призначений для обліку зареєстрованого (пайового)капіталу фермерського господарства. У ФГ «ГАДЗ» рахунок відкрито у 2025 році у зв'язку з формуванням статутного капіталу в розмірі 100 тис.грн	
401 «Статутний капітал»	Використовується для відображення розміру статутного капіталу, зареєстрованого в установчих документах ФГ «ГАДЗ». На субрахунку 401 обліковується капітал, сформований єдиним засновником
402 «Пайовий капітал»	Застосовується у разі формування капіталу за рахунок пайових внесків. ФГ «ГАДЗ» цей субрахунок практично не використовується, оскільки господарство має лише одного засновника і структуру статутного капіталу використовує класичну
403 «Інший зареєстрований капітал»	Рахунок призначений для обліку інших видів зареєстрованого капіталу, використовується за потреби. ФГ «ГАДЗ» не застосовується
404 «Внески до незареєстрованого статутного капіталу»	Підприємство може відкривати рахунок 404 самостійно лише, як аналітичний для власних потреб, але в офіційній методології та у звітності досліджуваного підприємства він не застосовується.
46 «Неоплачений капітал»	Використовується для відображення заборгованості засновника за внесками до статутного капіталу. За дебетом рахунку 46 «Неоплачений капітал» відображається заборгованість учасників за внесками до статутного капіталу, за кредитом – погашення заборгованості. Після фактичного внесення коштів або майна (гроші, техніка, садивний матеріал) сума списується з цього рахунку

На момент реєстрації підприємства кожен із учасників має внести не менше ніж 30% від загальної суми свого внеску. Протягом року з дня реєстрації

капітал має бути повністю сформований. Якщо цю вимогу не буде виконано, то до учасників будуть застосовані штрафні санкції (10% річних від недонесеної суми).

При веденні обліку статутного капіталу на ФГ «ГАДЗ», використовуючи зазначені синтетичні субрахунки рахунку 40 «Зареєстрований (пайовий) капітал» при проведенні господарських операцій із статутного капіталу мають певні особливості відображення в їх в обліку, а саме:

- залишок субрахунку 401 «Статутний капітал» має відповідати його значенню у статуті;
- залишок за рахунком 46 «Неоплачений капітал» включається у відповідний рядок власного капіталу балансу досліджуваного підприємства зі знаком мінус, проте варто зазначити, що за соєю суттю це вказує на дебіторську заборгованість – борг засновника;
- при отриманні як внесок до статутного капіталу основних засобів і нематеріальних активів вони не зараховують до складу капітальні інвестиції, як це здійснюється при їхньому придбанні, а одразу переноситься на рахунок 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні матеріальні активи», 12 «Нематеріальні активи»;
- основні засоби та інші матеріальні внески на ФГ «ГАДЗ» зараховуються на баланс за їхньою первісною вартістю, якою є справедлива вартість (або виступає погоджена вартість внесків учасників) (ДПС України).

Аналізуючи фінансову звітність досліджуваного підприємства можна побачити, що засновником у 2025 р поповнено статутний капітал на суму 100 тис.грн грошовими коштами. Проте, створення статутного капіталу можливе також за рахунок основних засобів, нерозподіленого прибутку (табл. 2.7).

Початковий розмір статутного капіталу визначається вартістю майна підприємства – основних засобів, матеріалів, сировини, товарів, нематеріальних активів, а також грошових коштів. Подальші внески, які зобов’язані зробити засновники, відображаються як їхня заборгованість перед підприємством.

Таблиця 2.7

Кореспонденція рахунків з обліку створення статутного капіталу на ФГ «ГАДЗ»

№ з/п	Господарські операції	Дт	Кт	Сума
1	Відображена сума статутного капіталу, що зафіксована в статуті підприємства	46	401	100 000
2	Відображено попередній внесок до статутного капіталу підприємства грошовими коштами	311	46	25 000
3	Відображено попередній внесок до статутного капіталу підприємства готівкою в касу	301	46	1500
4	Відображено попередній внесок до статутного капіталу підприємства основними засобами	152	46	35000
5	Здано в експлуатацію обладнання, що надійшло в експлуатацію	104	152	35000
6	Відображено збільшення статутного капталу за рахунок нерозподіленого прибутку	443	401	5000
7	Відображено покриття збитків за рахунок коштів статутного капіталу	401 672	672 442	1000 1000
8	Відображено виділення частки учасників у разі їх виходу зі складу засновників	40 672	672 10,20, 30,31	1350 1350
9	Відображено розподіл між учасниками майн товариства при його ліквідації	401	672	600

На підставі протоколу зборів учасників, у якому зафіксовано загальну суму статутного капіталу та розмір частки кожного засновника, складається бухгалтерська проводка Дт рахунку 46 і кредит рахунку 40. Фактичне внесення грошових коштів засновниками відображається записом - дебет рахунку 30, 31 і кредитом рахунку 46. Якщо засновники передають основні засоби чи товарно-матеріальні цінності, то дебетуються відповідні рахунки активів, а саме рахунок 10, 20 та інші, у кореспонденції з кредитом рахунку 46.

Також, необхідно зазначити, що статутний капітал не є абсолютно незмінною величиною, тому цей показник може змінюватися (табл. 2.8).

На нашу думку, практичні аспекти обліку статутного капіталу вимагають посиленої уваги щодо відображення змін статутного капіталу в бухгалтерському обліку (табл. 2.9).

Таблиця 2.8

Основні аспекти зміни статутного капіталу

	Причини зміни статутного капіталу			
Збільшення статутного капіталу підприємства				
Відбувається шляхом додаткових внесків засновника	Реінвестиція прибутку або зарахування інших власних джерел		За рахунок нерозподіленого прибутку без попереднього нарахування дивідендів	
Документальне оформлення				
Рішення засновника, зміни до статуту, Акт приймання передачі майна або банківська виписка				
Бухгалтерське відображення				
- *Дт46 Кт 40 (зобов'язання засновника);* - *Дт 30, 31, 10, 15 Кт 46 (фактичне внесення)*				
Зменшення статутного капіталу				
Виключення учасника з товариства	Правонаступник (спадкоємець) не вступає в ТОВ	Викуп ТОВ власної частки та не проведення формування резервного капіталу у вартості викупленої частки	Добровільне зменшення статутного капіталу	Вартість чистих активів ТОВ знизилася більше, як на 50% у порівнянні з цим показником станом на кінець попереднього року
Документальне оформлення				
Рішення засновника, зміни до статуту, Акт приймання передачі майна				
Бухгалтерське відображення				
Дт 40 Кт 46,67 і ін.				

Джерело: сформовано автором на основі [45]

Бухгалтерське відображення інформації про формування та створення статутного капіталу, а також облік внесків учасників є одним із ключових завдань бухгалтера. Від правильності цих операцій залежить достовірність фінансової звітності, прозорість структури власного капіталу та можливість контролю за виконанням зобов'язань засновників. Важливо, щоб усі операції з формування статутного капіталу здійснювалися з дотриманням чинних нормативно-правових актів зокрема Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» НП(С)БО, Плану рахунків та інструкції щодо його застосування. Саме на їхній основі визначають порядок відображення

заборгованості засновників, фактичного внесення коштів чи майна, а також інші зміни розміру капіталу.

Таблиця 2.9

Бухгалтерські проведення із зміни статутного капіталу на ФГ «ГАДЗ»

№ з/п	Господарські операції	Дт	Кт	Сума
Збільшення статутного капіталу				
Збільшення за рахунок дивідендів				
1	Нарахування дивідендів (розподіл прибутку між учасниками)	441	671	100000
2	Реінвестиція дивідендів	671	401	100000
Пряме збільшення за рахунок прибутку (без нарахування дивідендів):				
3	збільшення статутного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку.	441	401	100000
Збільшення статутного капіталу через додаткові внески учасників				
4	Рішення загальних зборів про збільшення статутного капіталу, документи подано держреєстратору, внесено зміни до ЄДР	46	401	100000
5	Учасники здійснили нові внески грошовими коштами	311	46	100000
Зменшення статутного капіталу				
1	Нараховано учаснику виплата йому частки чистих активів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства (25%)	452	672	2500
2	нарахована учаснику виплата належної йому частини чистих активів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства (25%)	441	672	125000
3	нарахована учаснику виплата належної йому частини чистих активів за рахунок залишку резервного капіталу (25%)	43	672	15000
4	виплата учаснику його частини грошовими коштами при виході	672	311	15000

Не менш суттєвим аспектом є оподаткування. Операції з створення та поповнення статутного капіталу, а також внесення внесків учасниками можуть мати податкові наслідки залежно від форми внеску (грошові кошти, основні засоби, товарно-матеріальні цінності тощо). Основна задача бухгалтера ФГ «ГАДЗ» є постійним моніторинг та аналіз податкових норм для правильного визначення бази оподаткування, уникнення помилок і забезпечення дотримання вимог Податкового кодексу України.

Оподаткування майнових внесків до статутного капіталу має певні особливості залежно від виду податку. Якщо досліджувати вплив податку на прибуток, то внесення його до статутного капіталу не визнається доходом і не впливає на фінансовий результат. Вартість отриманого майна відображається за справедливою вартістю на дату отримання і в подальшому амортизується у загальному порядку.

Зокрема, при передачі майна як внесок до статутного капіталу не є об'єктом оподаткування ПДВ, оскільки відсутній факт постачання товарів або послуг у розумінні Податкового кодексу. Відповідно, податкові зобов'язання з ПДВ у засновника не виникають, а підприємство, яке отримує майно не має права на податковий кредит за такою операцією.

Вартість майна, внесеного до статутного капіталу не включається до складу доходу платника єдиного податку. В разу якщо майновий внесок здійснює фізична особа, то в загальному випадку така операція також не оподатковується ПДФО та військовим збором, але необхідно правильно відобразити операцію в Додатку 4ДФ Податкового розрахунку.

Таким чином, варто зазначити, що грошові та майнові внески до статутного капіталу у більшості випадків не створюють податкового навантаження ні для підприємства, а ні для засновника. Важливо правильно документально оформити операцію та відобразити її в бухгалтерському та податковому обліку.

Також, окрім статутного капіталу важливим елементом його структури є дооцінка (уцінка) необоротних активів і фінансових інструментів, які відображаються у складі власного капіталу. Залишок з цього рахунку зменшується у випадку уцінки чи вибуття активів або зменшення їх корисності (табл. 2.10).

На ФГ «ГАДЗ» додатковий капітал являє собою сукупність емісійного доходу (різниці між продажною та номінальною вартістю випущених акцій), вартості безоплатно отриманих необоротних активів, а також інших форм додаткового капіталу.

Таблиця 2.10

Кореспонденція рахунків з проведення дооцінки основних засобів на рахунках бухгалтерського обліку на прикладі ФГ «ГАДЗ»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дт	Кт	
1	Дооцінка основних засобів на 10% (первісна вартість основних засобів – 5 000)	10	41	500
2	Нараховано знос при дооцінці основних засобів 1 000 х0,1	41	131	100
3	Уцінка основних засобів на 30%: - на суму попередньої дооцінки	41	10	400
	- на суму оцінки;	957	10	1250
	- на суму зносу	13	10	330

Відповідно до Інструкції № 291 для синтетичного обліку таких коштів призначено пасивний балансовий рахунок 42 «Додатковий капітал». Формування додаткового капіталу здійснюється за рахунок емісійного доходу, додаткових внесків засновників понад статутний капітал, а також безоплатно одержаних основних засобів, необоротних і матеріальних активів.

Оскільки розмір зареєстрованого капіталу є величиною, суворо зафіксованою в статуті досліджуваного підприємства будь-які господарські операції, що вимагають зміни власного капіталу без корегування статутних документів, відображаються саме на рахунку 42 «Додатковий капітал». Рахунок 42 "Додатковий капітал" має такі субрахунки:

421 "Емісійний дохід"

422 "Інший вкладений капітал"

423 "Накопичені курсові різниці"

424 "Безоплатно одержані необоротні активи"

425 "Інший додатковий капітал"

Додатковий капітал може бути сформований на покриття збитків підприємства (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Відображення господарських операцій з іншим додатковим капіталом на рахунках бухгалтерського обліку ФГ «ГАДЗ»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	Відображено додаткові внески засновників	31, 11, 12, 15, 20, 22	422
2	Використано додатковий капітал на покриття	422	442

Безоплатне отримання активів (основних засобів, нематеріальних активів, запасів тощо) на ФГ «ГАДЗ» є одним із джерел формування додаткового капіталу підприємства. Такі операції відображаються в обліку з урахуванням вимог Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. При безоплатному отриманні необоротних активів їхня справедлива вартість спочатку відноситься на доходи майбутніх періодів, а згодом поступово визнається доходом пропорційно нарахованій амортизації. Для безоплатно отриманих на досліджуваному підприємстві запасів чи інших оборотних активів, їхня вартість одразу включається до складу доходу (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Кореспонденція рахунків з обліку безоплатно одержаних активів на прикладі ФГ «ГАДЗ»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	Відображено безоплатно одержані основні засоби (за справедливою вартістю)	10	424
2	Нараховано амортизацію на безоплатно отримані основні засоби	92	131
3	Відображено дохід в сумі нарахованої амортизації	424	745
4	Безоплатно отримано запаси (матеріали, товари тощо)	20, 26, 28	718

Таким чином безоплатно одержані активи збільшують додатковий капітал підприємства і в подальшому впливають на фінансовий результат через визнання доходу. Проте, безоплатне одержання активів та формування додаткового капіталу є важливим, але не основним джерелом збільшення

власного капіталу досліджуваного підприємства. Найбільш суттєвою складовою власного капіталу більшості господарюючих суб'єктів, у тому числі ФГ «ГАДЗ, виступає нерозподілений прибуток. Саме він відображає результати ефективної діяльності підприємства за попередні періоди та є головним внутрішнім джерелом фінансування подальшого розвитку.

Для обліку нерозподіленого прибутку (непокритих збитків) призначений пасивний балансовий рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» (табл. 2.13). За кредитом рахунку 44 відображається сума прибутку, отриманого від усіх видів діяльності підприємства, за дебетом – збитки та використання прибутку. До рахунку 44 відкриваються такі субрахунки:

- 441 «Прибуток нерозподілений» використовується для відображення наявності та руху нерозподіленого прибутку;

- 442 «Непокриті збитки»;

- 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» - здійснюється розподіл прибутку між власниками, виплатами за облігаціями, відрахування до резервного капіталу.

Таблиця 2.13

Облік нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на рахунках бухгалтерського обліку на ФГ «ГАДЗ»

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	Відображено прибуток, отриманий у звітному періоді	79	441
2	Відображено збиток, отриманий у звітному періоді	442	79
3.	Списано збиток за рахунок резервного чи додаткового капіталу	42,43	442
4.	Списано суму прибутку, який використано у звітному періоді	441	443

Облік формування власного капіталу у ФГ «ГАДЗ» здійснюється відповідно до чинних норм законодавства. Основними складовими власного капіталу підприємства є зареєстрований капітал, додатковий капітал, капітал у дооцінках та нерозподілений прибуток. Найбільшу питому вагу займає нерозподілений прибуток, що свідчить про ефективну діяльність господарства.

2.3. Узагальнення інформації про власний капітал у звітності для потреб управління та прийняття ефективних управлінських рішень в умовах ризик-підприємницької діяльності

Завершальним етапом організації бухгалтерського обліку на ФГ «ГАДЗ» є формування фінансової звітності. Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», суб'єкти господарювання зобов'язані надавати таку звітність органам управління до сфери яких вони належать, трудовому колективу за його вимогою, а також власникам або засновникам відповідно до положень установчих документів. Фінансова звітність не вважається комерційною таємницею, не є конференційною і не належить до інформації з обмеженим доступом, за винятком випадків, прямо передбачених нормами законодавства.

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підприємства (крім бюджетних установ) поділяються на мікропідприємства, малі, середні та великі. Залежно від цієї класифікації існують певні відмінності у порядку подання інформації про власний капітал у фінансовій звітності господарюючих суб'єктів.

Вимоги до розкриття інформації про власний капітал залежать від організаційно-правової форми підприємства, його розміру та виду діяльності, а також від того за якими стандартами складається (національними чи міжнародними) та подається фінансова звітність. Інформація про складові власного капіталу розкривається в усіх чинних формах фінансової звітності, проте з різним ступенем деталізації.

На досліджуваному підприємстві така інформації наводиться у ф. №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», ф. 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», ф. 4 «Звіт про власний капітал» та у формі 5 «Примітки до фінансової звітності».

Проте, варто зазначити, що основним джерелом інформації про фінансово-майновий стан підприємства є Баланс. У ньому на певну дату відображаються

дані про господарські засоби за їх складом і розміщенням, а також про джерела їх формування. Власний капітал у Балансі наводиться в І розділі пасиву. Цей розділ заповнюється після узагальнення інформації на рахунках класу 4 «Власний капітал та забезпечення зобов'язань», зокрема кредитове сальдо рахунків 40 «Зареєстрований (пайовий капітал)», 41 «Капітал у дооцінках», 42 «Додатковий капітал», 43 «Резервний капітал», 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», 45 «Вилучений капітал», 46 «Неоплачений капітал».

При заповненні відповідних статей використовуються залишки рахунків з 40-46. Оскільки у Балансі подається розгорнута структура власного капіталу за окремими складовими, то саме така інформація визнається суттєвою. Зокрема, зареєстрований (пайовий) капітал відображається за рядком 1400, капітал у дооцінках – за рядком 1405, додатковий капітал – за рядком 1410, резервний капітал – за рядком 1415, а нерозподілений прибуток (непокритий збиток) – за рядком 1420. Особливого значення для користувачів звітності має рядок 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)», оскільки саме цей показник відображає результати діяльності досліджуваного підприємства за звітний та попередні періоди.

На нашу думку, найбільш повно інформація про наявність і зміни власного капіталу розкривається у Звіті про власний капітал. Для складання цього звіту використовують дані Балансу та аналітичну інформацію до нього, а саме Звіту про фінансові результати, установчих документів, регістрів бухгалтерського обліку та інших джерел.

Структура звіту про власний капітал наведена у табл. 2.14.

Отже, Звіт про власний капітал ФГ «ГАДЗ» відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду. У ньому наводяться залишки на початок і кінець року за кожною складовою власного капіталу, а також зазначаються усі зміни, що відбулися протягом року: чистий прибуток (збиток), інший сукупний дохід, розподіл прибутку, внески учасників, вилучення капіталу та інші операції (табл. 2.15).

Таблиця 2.14

Структура Звіту про власний капітал на прикладі ФГ «ГАДЗ» за 2025 р.

Елемент структури	Характеристика	Показники
По горизонталі	Окремі елементи власного капіталу відповідно до статей І розділу пасиву Балансу	Зареєстрований капітал
		Капітал у дооцінках
		Додатковий капітал
		Нерозподілений прибуток
По вертикалі	Джерела збільшення власного капіталу та причини його зменшення	Чистий прибуток
		Інший сукупний дохід Внески учасників
		Розподіл прибутку
		Вилучення капіталу
		Інші зміни
На перетині рядків і граф	Фактичні суми змін за кожною складовою власного капіталу протягом звітного періоду	Загальна зміна власного капіталу
		Залишок на кінець періоду

Джерело: розробка автора відповідно до ф.4 Звіт про власний капітал

Таблиця 2.15

Динаміка власного капіталу ФГ«ГАДЗ» за 2023-2025 роки, тис.грн

№ з/п	Показник	Роки		
		2023	2024	2025
1	Зареєстрований (пайовий) капітал	-	-	100
2	Капітал у дооцінках	110336	110336	110336
3	Додатковий капітал	3 881	5 038	4 992
4	Нерозподілений прибуток	553741	773784	1060589
Власний капітал всього		667958	889158	1176017

Дані таблиці 2.15 показують, що за 2023-2025 роки загальна сума власного капіталу збільшилася практично в 1,8 рази або з 667958 тис.грн до 1176017 тис.грн. зокрема, за даними Звіту про власний капітал ФГ «ГАДЗ» за 2023-2025 роки основну частину власного капіталу займає такий показник, як нерозподілений прибуток, який зріс майже у 2 рази, тобто з 553741 тис.грн до 1060589 тис.грн., що вказує на високу прибутковість діяльності підприємства та

політику реінвестування отриманих результатів у розвиток фермерського господарства.

Капітал у дооцінках протягом усього періоду залишається незмінним, а саме 110 336 тис. грн, що свідчить про відсутність суттєвих переоцінок необоротних активів. Додатковий капітал має незначні коливання і загалом зріс у 1,29 рази. Зареєстрований (пайовий) капітал з'явився лише у 2025 році в розмірі 100 тис. грн.

Отже, можна зазначити, що структура власного капіталу ФГ «ГАДЗ» є стійкою, а його динаміка підтверджує фінансову незалежність підприємства та орієнтацію на внутрішні джерела фінансування.

Висновки до розділу 2

Дослідження облікового забезпечення власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності, зокрема вивчення специфіки діяльності ФГ «ГАДЗ» надало можливість сформувати такі основні висновки, а саме:

1) розглянуто організаційно-економічна характеристику діяльності ФГ «ГАДЗ». Досліджуване господарство має досить розвинену інфраструктуру. Підприємство займається вирощуванням зерняткових та кісточкових фруктів (КВЕД 01.24), а також спеціалізується на інтенсивному садівництві, а саме вирощуванні яблук і слив. Господарство здійснює продаж своїх товарів, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку експортуючи до більші ніж 20 країн Європи, Близького Сходу та Азії. Зокрема, частина продукції сертифікована за міжнародними стандартами якості та безпечності, що свідчить про дотримання підприємством усіх норм та стандартів якості;

2) розкрито особливості обліку формування власного капіталу на ФГ «ГАДЗ», а саме досліджено практичні аспекти відображення структурних елементів власного капіталу (статутний капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток)) в кореспонденції рахунків та наведено основні аспекти зміни статутного капіталу;

3) важливе значення відведено питанню щодо узагальнення інформації про власний капітал у звітності для потреб управління та прийняття ефективних управлінських рішень в умовах ризик-підприємницької діяльності, де особлива увага приділена структурі «Звіту про власний капітал».

РОЗДІЛ 3
ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ В УМОВАХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Методичні прийоми внутрішнього контролю власного капіталу

Одним із основних показників, який характеризує фінансово-господарську діяльність та фінансовий стан досліджуваного підприємства ФГ «ГАДЗ» є власний капітал. Належний контроль за формуванням та використанням складових власного капіталу слугує основою для аналітичних прогнозів щодо перспектив розвитку підприємства. У зв'язку з цим, значно підвищуються вимоги до змісту та якості звітної інформації щодо показників власного капіталу.

Вагомий вклад у розвиток питання контролю та аудиту формування власного капіталу зробили такі українські вчені-економісти, як Бардаш С.В., Виговська Н.Г., Мних Є.В., Попов О.Є. Поліщук І.Р. Однак у працях науковців основна увага приділена економічній сутності контролю, як функції управління, контролю капіталу, але ніяк не внутрішньому контролю власного капіталу на підприємстві, адже саме це питання потребує поглибленого дослідження.

Зокрема, Виговська Н.Г. зазначає, що при формуванні системи внутрішнього контролю на підприємстві, необхідно звертати увагу на корпоративне управління, де контроль стану власного капіталу потрібно проводити постійно на усіх стадіях функціонування підприємства. Автор розглядає три стадії:

- попередня стадія – у вигляді підготовки та затвердження необхідних документів (статуту, наказів та інших внутрішніх регламентів); формування кадрового складу виконавчих органів, ревізійної комісії, аудитора; визначення повноважень загальних зборів засновників; встановлення порядку розподілу прибутку; призначення керівника підприємства; встановлення

обмежень на розпорядження майном без згоди власника та порядку реорганізації і ліквідації підприємства;

- поточний етап - контролюють надходження та використання коштів, фінансову дисципліну, поточну звітність тощо;
- наступний контроль передбачає перевірку щорічного звіту про виробничу і фінансово-господарську діяльність, оцінювання їх результатів та визначення можливих резервів збільшення та оптимізації структури власного капіталу [28].

Основними завданнями внутрішнього контролю власного капіталу є:

- правильність формування і використання (вилучення) власного капіталу;
- дотримання встановленого установчими документами розміру статутного капіталу;
- правильності ведення обліку внесків до статутного капіталу і розрахунків за дивідендами.

Зокрема, основними джерелами перевірки є:

- первинні документи (акції, прибуткові касові ордери про збір установчих внесків, банківські виписки про надходження на розрахунковий рахунок, як поповнення статутного капіталу, акти приймання-здавання до статутного капіталу установчих внесків тощо);
- регістри синтетичного та аналітичного обліку за рахунками 40-46;
- Головна книга;
- Звітність.

У ФГ «ГАДЗ» при здійсненні внутрішнього контролю власного капіталу використовуються певні методичні прийоми, які підвищують ефективність контрольних функцій і дозволяють працівникам бухгалтерського та фінансового відділу ще на початковому етапі перевірки виявляти відхилення та своєчасно приймати управлінські рішення щодо їх усунення (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Методичні прийоми внутрішнього контролю власного капіталу ФГ «ГАДЗ»

№ з/п	Методичний прийом	Зміст застосування на досліджуваному підприємстві	Мета застосування
1	Документальний	Перевірка установчих документів, рішень засновника, бухгалтерських довідок та первинних документів щодо формування і змін власного капіталу	Підтвердження законності та обґрунтованості проведених операцій
2	Арифметичний	Перерахунок сум статутного капіталу, нерозподіленого прибутку, капіталу в дооцінках та перевірка правильності підсумків	Виявлення арифметичних помилок
3	Розрахунково-аналітичний	Аналіз динаміки та структури власного капіталу, оцінки впливу прибутку на його зростання	Оцінка фінансової стійкості та динаміки змін власного капіталу
4	Вибірковий	Вибіркова перевірка окремих господарських операцій з формування та розподілу прибутку	Збереження якості проведення контролю та економія часу на контроль
5	Спостереження	Контроль за дотриманням порядку відображення операцій із власним капіталом у бухгалтерському обліку	Можливе виявлення порушень при проведенні контролю
6	Взаємозвірка	Зіставлення даних аналітичного обліку з показниками форм фінансової звітності Балансу та Звіту про власний капітал	Забезпечення тотожності облікових і звітних даних
7	Зустрічна перевірка	Порівняння даних бухгалтерського обліку з установчими документами та рішеннями засновника	Підтвердження відповідності даних облікових записів первинним документам
8	Автоматичний контроль	Використання програмних засобів для здійснення перевірки правильності формування залишків за рахунками 40-46	Підвищення оперативності та точності проведення внутрішнього контролю

Джерело: розробка автора

Внутрішній контроль власного капіталу на ФГ «ГАДЗ» є важливим елементом системи управління підприємством. Застосування усіх методичних прийомів представлених у табл. 3.1 дозволяє контролерам своєчасно виявляти

відхилення, забезпечувати достовірність облікових даних і показників фінансової звітності.

3.2. Внутрішній контроль власного капіталу в умовах ризик-підприємницької діяльності

В сучасних умовах економічної нестабільності та умовах підвищеного рівня підприємницьких ризиків, внутрішній контроль власного капіталу набуває особливого значення. Власний капітал є основою фінансової стійкості ФГ «ГАДЗ» та основним внутрішнім джерелом його розвитку. Отже, система внутрішнього контролю має забезпечити не тільки достовірність облікових даних, а й своєчасне виявлення ризиків, пов’язаних із формуванням, збереженням та ефективним використанням власного капіталу.

Під час здійснення контрольних процедур за операціями з власним капіталом необхідно використовувати як інформаційні, так й документальні джерела. До інформаційних джерел належать прогнозні та планові показники підприємства, а також чинні нормативно-правові акти. Зокрема, контрольна служба використовує при проведенні перевірки НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах», НП(С)БО 15 «Дохід», НП(С)БО 16 «Витрати», План рахунків бухгалтерського обліку та Інструкцію про його застосування, Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», Закон України «Про фермерське господарство», а також Наказ про облікову політику підприємства.

Документальними джерелами контролю є первинні документи з обліку власного капіталу (Акти приймання-передачі основних засобів, накладні, акти про приймання матеріалів, прибуткові касові ордери, виписки банку, накази, розпорядження, рішення засновника, довідки та розрахунки бухгалтерії), регістри синтетичного та аналітичного обліку за рахунками 4-го класу, Головна

книга, а також форми фінансової звітності – Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати, Звіт про власний капітал та Примітки до річної фінансової звітності.

На ФГ «ГАДЗ» внутрішній контроль власного капіталу спрямований на перевірку правильності відображення статутного капіталу, капіталу в дооцінках, додаткового капіталу та нерозподіленого прибутку.

Основним компонентом власного капіталу є статутний капітал. Тому перевірка контрольним відділом розпочинається з вивчення облікової політики ФГ «ГАДЗ». Обов'язково контролер розглядає питання прийнятності обраної облікової політики підприємства, а саме особливості його діяльності. Першочергово контролер розпочинає свою роботу із документальної перевірки щодо наявності та правильності оформлення установчих документів. Особливого значення мають ті розділи установчих документів, де зазначено інформацію про формування зареєстрованого (пайового) капіталу, його розмір та порядок внесення. Тому перевірку цього розділу розпочинають із правильності формування й вилучення (зменшення) статутного капіталу. Аналітичний облік статутного капіталу ведеться за видами капіталу за кожним засновником, учасником, акціонером тощо. Власний капітал засновників або учасників поділяється на реєстрований та нереєстрований. До першого відносять статутний і пайовий капітал, до другого – додатковий, резервний, страховий капітал та нерозподілений прибуток (непокритий збиток).

Відділ внутрішнього контролю на досліджуваному підприємстві перевіряє, чи дотримуються статутних положень, чи правильно формується майно підприємства за рахунок інвестування його діяльності, як здійснюється розподіл цього майна, виробленої продукції та одержаного прибутку, чи раціонально використовуються додаткові грошові внески або майно учасників (засновників) на розвиток господарства (в окремих випадках на покриття збитків), сума статутного (пайового) капіталу заноситься в державний реєстр.

Перевіряючий з’ясовує, чи відповідає сума статутного (пайового) капіталу розміру, зафіксованому у реєстрі, чи дотримуються правил за якими статутний капітал має бути не меншим встановленого ліміту.

Зокрема, служба контролю перевіряє бухгалтерські записи на рахунках бухгалтерського обліку, що у звітності була відображена сума капіталу, яка відповідає Статуту. Зареєстрований статутний капітал зафіксований у Статуті відображається за кредитом рахунку 401 «Статутний капітал» у кореспонденції з рахунком 46 «Неоплачений капітал». На початок та кінець звітного періоду розмір статутного капіталу, який відображається у Балансі (Звіті про фінансовий стан) має відповідати «Зареєстрованому (пайовому) капіталу» Звіту про власний капітал. Такі суми за вказаними рядками мають збігатись з кредитовим сальдо по рахунку 401 «Статутний капітал» станом на відповідні дати.

Під час внутрішнього контролю власного капіталу на ФГ «ГАДЗ» необхідно перевірити додатковий капітал, інші внески, первинні документи та регістри обліку. Особлива увага контролерів приділяється операціям із безоплатного отримання підприємством необоротних активів, які обліковуються на субрахунку 424 «Безоплатно одержані необоротні активи», а також іншим видам додаткового капіталу. Окремо перевіряється резервний капітал (рахунок 43 «Резервний капітал»), де звіряється його розмір зазначений у Головній книзі із даними фінансової звітності – Балансу (Звіту про фінансовий стан) та Звіту про власний капітал.

Також підлягає перевірці формування нерозподіленого прибутку, де при проведенні перевірки звіряють обороти за рахунком 79 «Фінансові результати» за підсумками звітного періоду в розрізі видів діяльності та переконатися у правильності визначення фінансового результату. Крім того, перевіряється правильність визначення прибутку відповідно до вимог податкового законодавства України та здійснюється порівняння даних бухгалтерського обліку з показниками податкової звітності.

При перевірці власного капіталу на досліджуваному підприємстві, перевіряються залишки на рахунках бухгалтерського обліку власного капіталу та їхня відповідність даним установчих документів та облікової політики. Окрему увагу приділяють операціям з формування та зміни зареєстрованого (пайового) капіталу, дотримання встановлення обмежень щодо викупу часнок, а також граничних термінів погашення вилученого та неоплаченого капіталу. Проводиться перевірка операцій з капіталом у дооцінках, додатковим капіталом, резервним капіталом і операцій х прибутком підприємства. Важливим етапом є контроль за веденням бухгалтерського обліку та встановлення відповідності даних фінансової звітності показникам облікових регістрів у частині власного капіталу.

За результатами проведеної перевірки контролер має переконатися, що формування власного капіталу здійснено законно і правильно відповідно до вимог чинного законодавства.

Відображення розміру власного капіталу та всіх його змін повинно бути своєчасним, повним і достовірним. Аналітичний облік на рахунках має бути організованим таким чином, щоб забезпечувати отримання якісної інформації, необхідної для аналізу змін капіталу та прийняття управлінських рішень. Розподіл прибутку має бути раціональним та відповідати нормам законодавства. Усі операції з власним капіталом мають правильно відображатися в регістрах обліку та фінансової звітності.

3.3. Узагальнення результатів внутрішнього контролю для прийняття управлінських рішень щодо поліпшення формування власного капіталу

Узагальнення результатів внутрішнього контролю власного капіталу є важливим етапом управлінського процесу на ФГ «ГАДЗ». На основі проведеної перевірки керівництво досліджуваного господарства отримує об’єктивну

інформацію про стан формування та використання власного капіталу, виявлені відхилення та можливі ризики.

Результати контролю дозволяють оцінити правильність відображення статутного капіталу, капіталу у дооцінках, додаткового капіталу та нерозподіленого прибутку. На підставі цих даних приймаються управлінські рішення щодо зміцнення фінансової стійкості підприємства, оптимізації структури власного капіталу та підвищення ефективності використання внутрішніх джерел фінансування.

Внутрішній контроль власного капіталу на ФГ «ГАДЗ» здійснюється за кількома основними напрямами, які включають перевірку формування, зміни та відображення усіх складових власного капіталу. Такий підхід дозволяє забезпечити повноту здійснення контролю, своєчасно виявляти відхилення та підвищувати якість облікової інформації для прийняття рішень. Враховуючи специфіку діяльності ФГ «ГАДЗ» як великого спеціалізованого садівничого господарства з розвиненою інфраструктурою зберігання, сортування та переробки плодів, внутрішній контроль має свої особливості. Основна увага зосереджується на контролі нерозподіленого прибутку, як головного джерела фінансування розвитку багаторічних насаджень, холодильних комплексів та переробних потужностей, а також на перевірці капіталу в дооцінках, пов’язаного з вартістю основних засобів. Тому, основні напрямки проведення внутрішнього власного капіталу представлені у табл. 3.2.

Результати внутрішнього контролю підтверджують, що саме власний капітал ФГ «ГАДЗ» формується в більшій мірі за рахунок нерозподіленого прибутку, який спрямовується на розвиток інтенсивного садівництва та модернізацію виробничої інфраструктури. Впровадження програмного рішення дозволить значним чином підвищити оперативність проведеного контролю контрольною службою. Крім того, зменшити ризик помилок та забезпечити більш ефективне управління власним капіталом в умовах сезонності виробництва та ринкових ризиків, а саме:

Таблиця 3.2

Напрями проведення внутрішнього контролю власного капіталу на ФГ «ГАДЗ»

Напрям контролю	Пояснення з урахуванням специфіки діяльності	Результати перевірки проведеної на підприємстві	Пропозиції щодо поліпшення контролю із використанням автоматизованого програмного забезпечення «Axioma Audit»
Контроль формування зареєстрованого капіталу	Перевірка відповідності розміру статутного капіталу установчим документам та правильності відображення внесків засновника	Статутний капітал у розмірі 100 тис. грн, який внесений у 2025 році відповідає установчим документам. Порушень при перевірці не виявлено	Налаштувати в «Axioma Аудит» автоматичне зіставлення даних рахунку 40 «Статутний капітал» з електронним архівом установчих документів
Контроль капіталу в дооцінках	Перевірка переоцінки основних засобів (садів, холодильних камер, сортувальних ліній, обладнання переробного заводу)	Капітал у дооцінках залишається протягом 2023-2025 рр. стабільним (110336 тис. грн). суттєвих переоцінок у періоді не проводилося	Можна використовувати модуль автоматичного розрахунку індексації зносу при дооцінці (уцінці) основних засобів
Контроль додаткового капіталу	Аналіз операцій з безоплатно одержаними необоротними активами (обладнання, садивний матеріал і т.д)	Суми додаткового капіталу незначні. Відображення у звітності представлено коректно	Програма дозволяє створити окремий аналітичний розріз за субрахунком 424 «Безоплатно одержані необоротні активи» з контролем списання на дохід
Контроль резервного капіталу	Звірка залишків за рахунком 43 «Резервний капітал»	Резервний капітал на підприємстві відсутній.	Необхідно передбачити в «Axioma Аудит» можливість автоматичного нарахування резервного капіталу відповідно до нормативних документів
Контроль нерозподіленого прибутку	Здійснюється перевірка формування фінансового результату від реалізації плодів та продуктів переробки, а також порядку його розподілу	Нерозподілений прибуток є основною складовою власного капіталу, де стабільно зростає.	Використовувати автоматичне формування звіту про рух нерозподіленого прибутку з можливістю моделювання його спрямування
Контроль відповідності облікових даних звітності	Проводиться зіставлення даних рахунків 40-46 з Балансом та Звітом про власний капітал	Дані аналітичного обліку відповідають показникам представленим у фінансовій звітності	За допомогою програми можна налаштувати автоматичну перевірку тотожності залишків рахунків 40-46 з рядками Балансу та ф.4 «Звіт про власний капітал»

Продовження табл.3.2

Контроль дотримання законодавства та внутрішніх положень	Здійснюється оцінка законності операцій із власним капіталом з урахуванням особливостей діяльності фермерського господарства	При проведенні перевірки істотних порушень не виявлено	Програмне забезпечення дозволяє використовувати електронний журнал контрольних процедур та робочих документів аудитора

- сезонності виробництва та залежності врожаю від погодно-кліматичних умов;
- коливання цін на плоди та продукти їх переробки на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- ризиків втрат продукції під час її зберігання;
- зміни валютних курсів при експорті;
- ризиків, пов’язаних із логістикою та збутом продукції.

Таким чином, систематичне узагальнення результатів внутрішнього контролю сприяє своєчасному виявленню недоліків, підвищенню якості облікової інформації та прийняттю обґрунтованих рішень, спрямованих на поліпшення формування власного капіталу в умовах підприємницьких ризиків. На наш погляд, ефективна організація внутрішнього контролю дозволяє зменшити ризики викривлення інформації, забезпечити прозорість фінансового стану ФГ «ГАДЗ» та підвищити якість управлінських рішень в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Висновки до розділу 3

Досліджуючи питання внутрішнього контролю власним капіталом в умовах ризиків підприємницької діяльності, зокрема методичні прийоми внутрішнього контролю власного капіталу та особливості проведення внутрішнього контролю на ФГ «ГАДЗ» надало можливість зробити такі висновки, а саме:

1) використання методичних прийомів внутрішнього контролю власного капіталу на ФГ «ГАДЗ», застосовуються з метою підтвердження законності та обґрунтованості проведених господарських операцій згідно чинного законодавства, а також проведення оцінки фінансової стійкості та динаміки змін власного капіталу, підтвердження відповідності даних облікових записів первинних документів, що надає можливість підвищити оперативність та точність проведення внутрішнього контролю та сформувати обґрунтовану експертну думку внутрішньою контрольною службою;

2) досліджено особливості внутрішнього контролю власного капіталу в умовах ризик підприємницької діяльності ФГ «ГАДЗ», враховуючи основні етапи послідовності перевірки контролерами;

3) враховуючи специфіку діяльності досліджуваного підприємства як великого спеціалізованого садівничого господарства з розвиненою інфраструктурою, де внутрішній контроль здійснюється безперервно, нами виокремлено основні напрями проведення внутрішнього контролю власного капіталу за його структурними елементами.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження обліково-контрольного забезпечення управління власним капіталом ФГ «ГАДЗ» в умовах ризик підприємницької діяльності сформовано такі висновки:

1) В процесі дослідження впливу наукових поглядів на визначення економічної сутності «власний капітал» виявлено, що думки науковців різні. Нами уточнено поняття «власний капітал» - це власні джерела суб'єкта господарювання, які вносять власники (засновники) грошовими коштами та основними засобами (іншими активами), або суми реінвестованого чистого прибутку.

2) Сутність капіталу також визначається його структурою. Так, згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», власний капітал – це частина в активах підприємства, яка залишається після вирахування його зобов'язань». Раціональна структура капіталу спрямована на мінімізацію фінансових ризиків, яка безпосередньо залежить від обґрунтованого вибору джерел фінансування. При цьому, ключовою умовою є дотримання базових принципів забезпечення активів підприємства відповідними видами капіталу з урахуванням структури його майна, яка охоплює необоротні активи, а також постійну та змінні складові оборотних активів. В процесі дослідження наведено наукові підходи науковцями щодо формування структури власного капіталу та наведено його основні елементи за НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

3) Облік операцій із власним капіталом здійснюється відповідно до вимог і норм Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», який встановлює ключові правові засади організації, регулювання, ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності на державному рівні та інших нормативних актів. Нами наведено перелік нормативно-правового регулювання обліку власного капіталу за рівнями законодавчого регулювання розподілених на три кластери формування процесу

регулювання (внутрішнє регулювання, регулювання нормативними документами, регулювання законодавчими актами).

4) Проведено оцінку техніко-організаційних показників діяльності ФГ «ГАДЗ», яке спеціалізується на вирощуванні зерняткових та кісточкових фруктів (КВЕД 01.24). Основними перевагами, які значно відрізняють фермерське господарство від інших підприємств є те, що у господарстві застосовуються сучасні технології: карликові підщепи, краплинне зрошення, шпалерне утримання, протиградові сітки. Основними сортами яблук на яких спеціалізується Фермерське господарство «ГАДЗ» є: Гала, Голден Делішес, Фуджі, Ред Делішес та інші.

5) Аналіз складу та структури пасивів ФГ «ГАДЗ» показав, що власний капітал є одним із основних джерел формування майна підприємства, а його частка у 2025 році зросла до 54,3%. Оскільки основним джерелом його формування є нерозподілений прибуток, частка якого збільшилася на 7,3% у 2025 році. Капітал у дооцінках залишається стабільним за абсолютною сумою, проте його питома вага поступово знизилась. Зареєстрований капітал у 2025 році склав 100 тис. грн.

6) Облік власного капіталу на ФГ «ГАДЗ» ведеться відповідно до вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та чинного законодавства. Основними складовими власного капіталу підприємства є зареєстрований капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал та нерозподілений прибуток. Облік власного капіталу ведеться на балансових пасивних рахунках 40-46 класу 4. Операції з формування та змін власного капіталу документально обґрунтовані і правильно відображаються на рахунках бухгалтерського обліку, що забезпечує достовірність фінансової звітності та створює належну інформативну базу для прийняття управлінських рішень.

7) Завершальним етапом організації бухгалтерського обліку на ФГ «ГАДЗ» є складання фінансової звітності. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємство зобов’язане подавати фінансову звітність органам, до сфери управління яких

воно належить, трудовому колективу на його вимогу, а також власнику (засновнику) згідно з установчими документами. Фінансова звітність не становить комерційної таємниці, не є конфіденційною інформацією та не належить до відомостей з обмеженим доступом, крім випадків, прямо передбачених законодавством. Нами розглянуто характерні особливості відображення інформації за структурними елементами власного капіталу у Балансі (Звіті про фінансовий стан) та Звіті про власний капітал. Зокрема, розглянуто динаміку власного капіталу ФГ «ГАДЗ» за 2023-2025 роки, де з проведеного аналізу видно, що загальна сума власного капіталу збільшилася практично в 1,8 рази або з 667958 тис.грн до 1176017 тис.грн. зокрема, за даними Звіту про власний капітал ФГ «ГАДЗ» за 2023-2025 роки основну частину власного капіталу займає такий показник, як нерозподілений прибуток, який зріс майже у 2 рази, тобто з 553741 тис.грн до 1060589 тис.грн., що вказує на високу прибутковість діяльності підприємства та політику реінвестування отриманих результатів у розвиток фермерського господарства. Капітал у дооцінках протягом усього періоду залишається незмінним, а саме 110 336 тис.грн, що свідчить про відсутність суттєвих переоцінок необоротних активів. Додатковий капітал має незначні коливання і загалом зріс у 1,29 рази. Зареєстрований (пайовий) капітал з’явився лише у 2025 році в розмірі 100 тис.грн.

8) Розглянуто методичні прийоми та перелік основних завдань внутрішнього контролю власного капіталу. А також наведено основні джерела перевірки основними джерелами перевірки, а саме: первинні документи (акції, прибуткові касові ордери про збір установчих внесків, банківські виписки про надходження на розрахунковий рахунок, як поповнення статутного капіталу, акти приймання-здавання до статутного капіталу установчих внесків тощо); регістри синтетичного та аналітичного обліку за рахунками 40-46; Головна книга; звітність.

9) Досліджено внутрішній контроль власного капіталу на ФГ «ГАДЗ», який спрямований на перевірку правильності відображення статутного

капіталу, капіталу в дооцінках, додаткового капіталу та нерозподіленого прибутку.

10) Враховуючи специфіку діяльності ФГ «ГАДЗ», як великого спеціалізованого садівничого господарства з розвиненою інфраструктурою зберігання, сортування та переробки плодів, внутрішній контроль має свої особливості. Основна увага зосереджується на внутрішньому контролі нерозподіленого прибутку, як головного джерела фінансування розвитку багаторічних насаджень, холодильних комплексів та переробних потужностей, а також на перевірці капіталу в дооцінках, пов’язаного з вартістю основних засобів. Тому, нами наведено основні напрямки проведення внутрішнього власного капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беренда Н. І., Редзюк Т. Ю., Ворона К. В. Управління структурою капіталу підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 19, частина 1.* Ужгород. 2018. С. 14-18. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/19_1_2018ua/5.pdf (Дата звернення: 28.08.2026).
2. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент: Навчальний курс. 2-е видання, перероблене та доповнене. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 656 с
3. Бобяк А. П. Власний капітал підприємства, як економічна категорія, та його облік. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2021*. No 1(19). С. 55-58. DOI: 10.26642/pbo-2021-1(19)-55-58.
4. Бондаренко Т. В. Аналіз основних джерел формування власного капіталу на промисловому підприємстві. *Економіка. Забезпечення. Інновації.* 2023. Випуск № 2 (10). С. 11 – 17.
5. Боримська, К. П., & Варічева, Р. В. (2015). Удосконалення методичного забезпечення облікового відображення власного капіталу в системі управління акціонерним товариством. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, (3(21)Ч.1), 58–70. https://doi.org/10.26642/pbo-2011-3(21)Ч.1-58-70
6. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : [підручник] / Ф.Ф. Бутинець. – 8-е вид., доп. і перероб. Житомир : Рута. 2009. 912 с
7. Бухгалтерський облік : навчальний посібник / В. М. Краєвський, О. П. Колісник, Н. В. Гуріна та ін. Ірпінь : Університет ДФС України. 2021. 388 с. (Серія «На допомогу студенту УДФСУ», т. 94).]
8. Бухгалтерський облік і фінансова звітність в Україні: [навч.-практ. посіб.]/за ред. С. Ф. Голова. Дніпропетровськ: ТОВ “Баланс-Клуб”. 2000. 768 с.
9. Варичева Р. В. Власний капітал: функціональний підхід до трактування сутності, напрями класифікації на вітчизняній та зарубіжній практиці. *Вісник ЖДТУ*. 2021. № 2(52) С. 37-42

10. Ганусич В., Шімон В. Теоретичні аспекти обліку власного капіталу: порівняння національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics.2025.* No 9. С. 140-158. DOI: 10.58423/2786-6742/2025-9-140-158.
11. Гарасим П. М. Власний капітал підприємства як об'єкт обліково-аналітичної діяльності. *Економічні науки: Серія «Облік і фінанси»* 2023. Випуск 12 (45). Ч. 1. С. 67 – 73.
12. Дорош Н. І., Сніжко В. В. Облік власного капіталу в контексті національних та міжнародних стандартів. *Молодий вчений. 2019.* № 2. С. 606–610
13. Дробязко С. І. Удосконалення методології бухгалтерського обліку власного капіталу підприємств. *Агросвіт. 2020. № 1.* С. 3–8.
14. Жук В. М. Стандартизація обліку капіталу в контексті інституційних змін. *Вісник ЖДТУ. 2023. № 2(64*). С. 52–55.
15. Жук В. М., Бездушна Ю. С., Жук Н. Л., Грищенко О. Ю. Політика визначення та відшкодування збитків, завданих агресією російської федерації проти України. *Academy Review*. 2025. № 2(63). С. 104-121. https://doi.org/10.32342/3041-2137-2025-2-63-7 (Web of Science)
16. Журба І. А. Управління власним капіталом підприємства. URL: http://essuir.sumdu.edu.ua/ bitstream/ 123456789/27990/ 1/Zhurba.pdf (Дата звернення: 15.08.2026).
17. Іванова Н. А., Мільман Л. М., Сакун А. Ж. Застосування блокчейн-технологій у бухгалтерському обліку та аудиті: аналіз інноваційних можливостей у контексті цифрової трансформації. *Економіка. Фінанси. Право. 2024.* № 2. DOI: 10.37634/efp.2024.2.3.
18. Іщенко Я. П. Теоретичні основи формування власного капіталу підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип. 15. Ч. 1.* С. 146–148., с. 147
19. Кірсанова Т.О., Коляда Н.О. Система управління власним капіталом підприємства. Вісник СумДУ. Серія Економіка. № 1. Том 2. 2010. С. 58-63.

20. Коваль Л. В., Болехівська В. В. Бухгалтерський облік власного капіталу в управлінні підприємством. *Агросвіт. 2019. № 9.* С. 53-58. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.9.53.
21. Колісник О., Томша А. Методичні підходи та організація обліку і аудиту власного капіталу підприємства. *Економіка та суспільство. 2022. № 37.* DOI: 10.32782/2524-0072/2022-37-29.
22. Концептуальна основа фінансової звітності. Фонд МСФЗ. 2018. URL: https://mof.gov.ua/storage/ files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf (дата звернення: 20.09.2026).
23. Легенчук С. Ф., Поліщук І. Р. Обліково-аналітичне забезпечення управління власним капіталом. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2015. No 1(31).* С. 197-211. DOI: 10.26642/pbo-2015-1(31)-197-211.
24. Легенчук С. Ф., Поліщук І. Р. Резервний капітал як інструмент мінімізації ризиків у системі стратегічного управління: обліковий аспект. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2021. № 2(49).* С. 34–39.
25. Мацьків, Г., Смірнова, І., Малікова , А., Пугаченко, О., & Дубініна, М. (2023). Застосування технології блокчейн у бухгалтерському обліку та аудиті: досвід україни та казахстану. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, *1*(48), 180–192. https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3955
26. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text (дата звернення 17.11.2026).
27. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 № 433 (у редакції від 30.12.2013). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text. (дата звернення: 10.10.2026).

28. Мних Є.В. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства : монографія / за ред. проф. Є.В. Мниха. К. : Вид-во КНТЕУ. 2015. 232 с.
29. Мулик Т. О. Відображення інформації про власний капітал у звітності господарюючих суб'єктів. *Агросвіт. 2020. № 19–20.* С. 51–60.
30. Назарова І. Сутність та структуризація власного капіталу для потреб обліку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2017. Вип. 3*. С. 117–126.
31. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 26.06.2013 № 627. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/ z0336-13 (дата звернення 27.06.2026).
32. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Доходи»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від затверджене наказом Мінфіну від 29.11.1999 № 290 (у редакції від 03.11.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text (дата звернення: 08.10.2026)
33. Національне положення стандарт бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Мінфіну України від 07.02.2013 р. № 73 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/z0336-13#Text (дата звернення: 27.09.2026).
34. Огійчук М.Ф. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: підручник. Київ: Вища школа, 2007. 979 с
35. Пилипенко О. І. Облік та аналіз власного капіталу: теорія і практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». К. 2005. 20 с.
36. Піхняк Т. А. Гармонізація обліку власного капіталу в контексті переходу до міжнародних стандартів. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2019. № 6(1).* С. 136–141.
37. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затверджено наказом

Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: http://dtkt.com.ua/show/2cid06880.html. (дата звернення: 15.10.2026).

38. Погріщук Г. Б., Волощук Р. Є. Власний капітал підприємства: сутність і особливості формування в Україні. *Економіка та держава. 2020. № 7.* С. 16–23.
39. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. (дата звернення: 15.08.2026).
40. Пономарьов Д. Е. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування і використання. *Інвестиції: практика та досвід. 2016. №5.* С. 53-58.
41. Попівняк Ю. М. Технологія блокчейн у бухгалтерському обліку й аудиті: сучасний стан, можливості та перспективи застосування. *Економіка, управління та адміністрування. 2019. No 3(89).* С. 137-144. DOI: 10.26642/ema-2019-3(89)-137-144.
42. Про внесення змін до статті 12 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю": Закон України від 31.07.2025 № 4564-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4564-20 (дата звернення: 16.08.2026).
43. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : Закон України від 16.07.1999 року № 996-XIV. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text (дата звернення: 30.08.2026).
44. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879 (у редакції наказу від 25.06.2021 № 349). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0983-14. (Дата звернення: 15.09.2026).
45. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text (дата звернення 20.09.2026).
46. Сопко В.В. Бухгалтерський облік капіталу підприємства (власності, пасивів): Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури. 2006. 312 с.

47. Боримська, К. П., Варічева, Р. В. (2015). Удосконалення методичного забезпечення облікового відображення власного капіталу в системі управління акціонерним товариством. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, (3(21)Ч.1), 58–70. https://doi.org/10.26642/pbo-2011-3(21)Ч.1-58-70
48. Тесленко Т. І. Відображення в обліку формування та використання резервного капіталу. *Економіка та суспільство. 2018. № 14*. С. 954–958.
49. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський (фінансовий) облік, оподаткування і звітність : підручник. 6-те вид., допов. і перероб. Київ : Алерта. 2023. 982 с.
50. Фальченко О. О. Облік власного капіталу за національними та міжнародними стандартами. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. 2017. Випуск 12.* С. 16–20.
51. Хмелевська А. В., Незборецька Г М. Власний капітал за атрибутами об'єкту бухгалтерського обліку. *Науково-виробничий журнал "Сталий розвиток економіки". 2011. № 2.* С. 192-194
52. Чебанова Н.В., Василенко Ю.А. Бухгалтерський фінансовий облік. Київ : Видавничий центр «Академія». 2022. 672 с.
53. Чудовець В. В. Удосконалення обліку власного капіталу господарських товариств. *Сучасні кризові явища в економіці та проблеми облікового, контрольного та аналітичного забезпечення управління підприємством : матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф., Луцьк, 25 травня 2024 р.* Луцьк, 2024. С. 233-236. URL: https://lib.lntu.edu.ua/uk/147258369/18922. (Дата звернення: 15.08.2026).
54. Чудовець В. В., Жураковська І. В. Фінансовий облік і звітність: навч. посіб. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ. 2018. 330 с.
55. Alles M., Gray G. L. "The first mile problem": Deriving an endogenous demand for auditing in blockchain-based business processes. *International Journal of Accounting Information Systems.2020. Vol. 38.* Article 100465. DOI: 10.1016/j.accinf.2020.100465.

56. Coyne J. G., McMickle P. L. Can Blockchains Serve an Accounting Purpose? *Journal of Emerging Technologies in Accounting.2017. Vol. 14,* No. 2. P. 101-111. DOI: 10.2308/jeta-51910.
57. Dai J., Vasarhelyi M. A. Toward Blockchain-Based Accounting and Assurance. *Journal of Information Systems. 2017. Vol. 31,* No. 3. P. 5-21. DOI: 10.2308/isys-51804.
58. Derevianko, S., Rybakova, L., & Samoshkina, I. (2026). Harmonization of deferred tax accounting in multinational corporations under the global tax reform. Scientific Notes of Lviv University of Business and Law, (48), 643-656. https://doi.org/10.66556/2663-0117.48.derevianko-s
59. Nuzhna, O., Derevianko, S., Hurenko, T., Sydorenko, R., & Grudzevych, Y. . (2024). Accounting, analytical and financial support for making management decisions of the enterprise. Cadernos De Educação Tecnologia E Sociedade, 17(se3), 306-316. https://doi.org/10.14571/brajets.v17.nse3.306-316
60. Financial and Credit Activity. *Problems of Theory and Practice. 2023. Vol. 1,* No. 48. P. 180-192. DOI: 10.55643/fcaptp.1.48.2023.3955.
61. Schmitz J., Leoni G. Accounting and Auditing at the Time of Blockchain Technology: *A Research Agenda. Australian Accounting Review. 2019. Vol. 29, No. 2.* P. 331-342. DOI: 10.1111/auar.12286.
62. Shmatkovska T., Derevianko S., Rogach S., Shulha O., Chudovets V., Artemchuk L., Begun S., Khomiuk N. Financial, accounting-analytical support and management of economic security in the system of sustainable development. Ad Alta. 2023. Vol. 13 (2). special issue XXXVII. P. 155-159. https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130237/PDF/130237.pdf (дата звернення 30.10.2026).
63. Yeremian O., Sarapina O. Current issues and development prospects of enterprise equity accounting, auditing, and analysis. *Galician Economic Journal. 2026. Vol. 98, No. 1.* P. 43-53. DOI: 10.33108/galicianvisnyk_tntu2026.01.043.